

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

בפתח העבודה

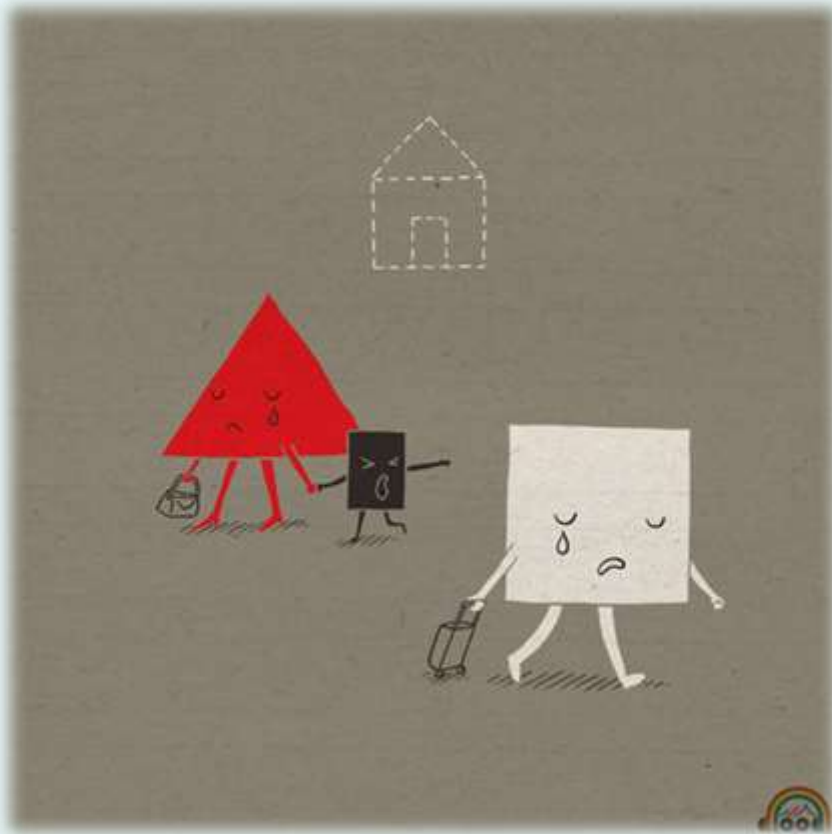
נושא החקר של עבודתי הוא הגירושין. מטרת החקר הייתה לבדוק מהי ההשפעה של הגירושין על בני נוער - הן בתחומים רגשיים, הן בתחומים חברתיים והן ביחסים שלהם עם הוריהם וסביבתם.

בחרתי את נושא החקר מפני שהינו נוגע בי אישית שכן הורי התגרשו. כשהתבקשתי לבחור נושא לעבודה הנושא הראשון שעלה בדעתי היה הגירושין, וידעתי שלחקור אותו אמנם יהיה לי קשה אך יעזור לי להתמודד עם המצב הנוכחי טוב יותר.

הנחת היסוד ששימשה בסיס לעבודה היא שהגירושין הינם תהליך ארוך, קשה ומורכב לכל בני המשפחה, ושהילדים מושפעים ממנו בטווח הקצר ובטווח הארוך בצורות שונות.

במהלך החקר בחרתי להסתייע במקורות שונים: מאמרים; כתבה באינטרנט; ואתרי אינטרנט בנושא הגירושין. לחקר האישי שביצעתי היו שני חלקים. הראשון והעיקרי - ראיונות לעשרה בני נוער שחוו את תהליך הגירושין במשפחתם. השני - ראיון עם הרב יעקב רייצס, רב יסוד המעלה בנושא הגירושין ביהדות.

עבודה זו נכתבה על ידי נעם מזרחי, תלמידת כיתה ט', במסגרת קורס לעריכת עבודות חקר, מרכז מדע ודעת למחוננים במכללת תל חי, תשע"ב 2012

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

הגדרת הגירושין

- מילון אבן שושן: "גרשים, גרושין:
1. גירוש, שילוח – "האדם הראשון... ודנתי אותו בגירושין דכתיב ויגרש את האדם" (בראשית רבה יט).
2. הפרדות גמורה של איש מעל אשתו, ביטול חיי הנישואים, מתן גט לאישה: "קידושין או גירושין" (יבמות ג ח) "כל שיש בקידושין יש בגירושין" (יבמות לא).

גירושין בארץ

אורית קופרשמיט (קופרשמיט, 2000) קובעת כי בארץ ובעולם חלה עלייה בשיעור הגירושין בשנים האחרונות, וכיום מדובר על כל ילד שלישי המתמודד עם פירוק התא המשפחתי. גם בחינוך הממלכתי דתי ישנה עלייה בשיעור הגירושין. פירוק התא המשפחתי הוא משבר קשה לכל בני הבית מפני שעד כה הבית סיפק לכולם תחושת תמיכה, הגנה וביטחון.

חוה ברנע ודורית אלדר (ברנע ואלדר, 2003) קובעות כי הגירושין נתפסים כאחד מאירועי החיים הקשים ביותר, הן בגלל שהינם אירוע שלא תוכנן מראש ולא נקבע לו לוח זמנים והן כי מעורבים בו רגשות ורצונות שונים. רוב הילדים מתנגדים לגירושי הוריהם, להוציא ילדים שנחשפו לאלימות קשה. ילדים רבים עלולים לראות את ההורה שעזב כמי שמוותר דווקא עליהם.

"פירוק התא המשפחתי מייצר חוסר ביטחון קיומי אצל ילדים, והפרידה מאיימת על תחושת הביטחון, היציבות והאמון באהבה. חשוב להכניס ודאות לתוך האי=ודאות" לוי גלית (לוי 2000)

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

תופעת הגירושין

דורית אלדר וחווה ברנע, (אלדר וברנע, 2003) טוענות כי בעשורים האחרונים תופעת הגירושין מתרחבת בכל העולם.

לדברי החוקרות: "העלייה בשכיחות הגירושין מושפעת משינויים חברתיים אלה:

- שינוי בתפיסה החברתית, וקבלה רבה יותר של הגירושין כאלטרנטיבה.
- החיים בחברה פחות דתית/מסורתית, ולפיכך בחברה פחות מגבילה, בעיקר ביחס לנשים.
- יציאה מוגברת של נשים לעולם העבודה, המשפיעה על תפקודה ותפקידיהן, על תפיסתן העצמית ועל יכולתן להתפרנס.
- לחצים מרובים יותר ביצירת איזון בין בית, משפחה וקריירה, המשפיעים על חיי הנישואין ויוצרים לעתים צבר לחצים בלתי נסבל מבחינת בני הזוג.
- החשיבות והלגיטימציה לאושר ומימוש עצמי, ופחות נכונות להתפשר עם מערכות יחסים בלתי מספקות.
- מושם דגש רב יותר על חשיבות הזוגיות.
- תוחלת חיים (ומכאן תוחלת חיי נישואין) ארוכה יותר, המקשה על התפשרות.
- מספר קטן יותר של ילדים, דבר המקל על ההתמודדות עם הגירושין, הן ברמה הכלכלית והתפקודית והן ברמת ההתמודדות הרגשית" טוענות אלדר וברנע.

השפעת הגירושין על הילדים

"גירושי הורים הם משבר החושף את הילדים לתהליך התמודדות ארוך ומורכב" טוענים פרופ' יוסי גוטמן ואילנה סבר (גוטמן, סבר, 2002).

גוטמן וסבר קובעים כי ילדים להורים גרושים עשויים ללמוד על עצמם ועל יחסים עם החברה בתוך תהליך הגירושין. מחקרי העשור האחרון מצביעים על כך שלמרות כל הקשיים, רוב הילדים מתמודדים בהצלחה עם החיים החדשים ומסתגלים אליהם.

אנשים פיתחו סטריאוטיפים לגבי ילדים שחוו תהליך גירושין ורואים את כולם כמקשה אחת, כקבוצה בסיכון של שהישגיה צפויים להיות נמוכים בתחומי הלמידה, הרגש והחברה.

כשהורים מצליחים לסיים את הנישואין תוך שיתוף פעולה, טיפול בילדים וחינוכם, הם מגינים על הילדים מפני השלכות שליליות בעתיד. אם ההורים ממשיכים במאבק גם לאחר הגירושין הם פוגעים ביכולת של הילד להסתגל למצב החדש.

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

ההשפעה לטווח הארוך

אורית קופרשמיט (קופרשמיט, 2000) טוענת כי כמחצית מהילדים מתפתחים לאחר הגירושין כאנשים נורמאליים. לעומת זאת, כמחצית מהילדים מתפתחים לאנשים בעלי הערכה עצמית נמוכה, דאגנים וזועמים. ילדים שהעריכו כי הסתגלו בטווח הקצר באופן חיובי, חוו קשיים עם המטלה של פיתוח יחסים בין-אישיים כאשר היו צריכים לבחור בן זוג.

צמיחה מתוך משבר

יוסי גוטמן ואילנה סבר (גוטמן, סבר, 2002) קובעים כי למרות שתהליך הגירושין הוא חוויה קשה לכל בני המשפחה, הוא גם יכול לשמש בטווח הארוך כחוויה של צמיחה מתוך משבר. ישנו תהליך שמתאר צמיחה מתוך התמודדות עם משבר, או בניסוח עממי "מה שלא שובר אותך מחשל אותך". בתהליך זה יש שיפור, חידוש, העמקה וחיידוד תכונות והתמודדות עם מצבים מסויימים. ההשפעה לטווח ארוך אינה חד משמעית, והיא מתבטאת בצורה שלילית וחיובית במשולב. יש הטוענים כי השפעות גירוש ההורים לטווח הארוך הן בעיקר שליליות, אך לעומת זאת יש הטוענים כי מה שמאפיין ילדים אלו לטווח הארוך הוא יכולת הסתגלות טובה.

יתרונות שבגירושין

גוטמן וסבר ממשיכים ואומרים כי רוב הילדים מסתדרים בטווח הארוך בתחומים כמו הסתגלות אקדמית, חברתית, ורגשית. הם עוברים תהליך צמיחה שמתחיל ממשבר איתו היו צריכים להתמודד, רוכשים דרכי התמודדות להמשך החיים, ותופסים את החיים בצורה יותר ריאליסטית. כאשר יש צמיחה מתוך משבר ישנה העצמת אישיות שמתבטאת בלמידה של הפקת לקחים מהחיים שלך והמחיים של אחרים, הדימוי העצמי מתחזק, יש העמקה במודעות העצמית, מתפתחת חשיבה אקזיסטנציאלית, מבינים מהי המשמעות של אירועים שונים בחיים, סידור סדרי עדיפויות, פיתוח עצמאות, החלטת החלטות משמעותיות לגבי העתיד, פיתוח יכולת להתמודדות עם קשיים, עמידה בלחצים, ראייה באופן בוגרת, פיתוח אמפתיה, פיתוח כישורי תמיכה, רגישות למצוקה, חוסר שיפוטיים, יכולת לקבל עמדות מנוגדות ולגשר ביניהן, הצבת גבולות לעצמי, קבלת ההורים כבני אדם, הפיכה לאנשים יותר הומניים, למידה מתוך הטעויות של הוריהם, הבנה של החשיבות של משא ומתן בין בני זוג, וראייה של החיים באופן ריאלי. בנוסף, הם מפתחים כלים בכדי לקבל את האחר כאדם שונה, ובעזרת זה הם בונים זוגיות טובה.

גוטמן וסבר קובעים כי ישנה תופעה שמופיעה לעיתים לאחר הגירושין והיא היפוך בהיררכיה בין הילדים להורים. בתופעה זו הילדים מרגישים שותפות להחלטות שונות בבית, ולכן הם מתבגרים מהר יותר ומוכנים יותר לחיים עצמאיים.

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

האווירה במשפחה

גוטמן וסבר טוענים כי אחד הגורמים המשמעותיים של השפעת הגירושין לטווח הארוך הוא האווירה במשפחה לפני הגירושין. אם האווירה הייתה קשה - לילד יש יותר רגשות כעס, אשמה וחרדות, וכך הם גם מדגישים את ההשפעות השליליות של הגירושין. לעומת זאת, אם האווירה במשפחה הייתה טובה או סבירה - לילד קל יותר לתמוך ולהיתמך, וכך הוא גם מדגיש את ההשפעות החיוביות של הגירושין. מכאן נובע כי **לאופי האווירה המשפחתית לפני הגירושין יש חשיבות רבה יותר מהגירושין עצמם**, וזאת להפך מהטענה השכיחה ביותר שאומרת להפך. במשפחות שבהן האווירה במשפחה לפני הגירושין הייתה טובה נמצאות כמשפחות שבהן יותר קל לילדים לשמור על קשר קרוב ויציב עם ההורה הלא-משמורתן. סוזן זיידל (זיידל, 2004) קובעת כי קונפליקטים בין ההורים גם כאשר הם נשואים וגם כאשר הם גרושים, פוגעים בבריאות הנפשית של ילדיהם. היא טוענת כי המסר לזוגות שמתגרשים צריך להיות שיש להסדיר את ענייני הגירושין מתוך התחשבות אחד בשני ככל שניתן, ולהימנע ממצבים שעלולים לפגוע בילדים.

מעורבות של הילד בתהליך הגירושין

גוטמן וסבר ממשיכים וטוענים כי ישנה מעורבות שנכפת על הילד, ישנה מעורבת שמזיקה לילד אך היא מיוזמתו, וישנם סוגים שונים של מעורבות, שכל הנראה תורמים לילד. לעיתים מעורבות של הילד בהחלטה עצמה להתגרש משפיעה באופן חיובי על הילד בכך שהיא מלמדת אותו לראות דברים בצורה בוגרת ואחראית יותר. אך לעומת זאת, זוהי החלטה בעלת אחריות כבדה מאוד בשביל ילדים, ולא תמיד רצוי שייקחו בה חלק. הילד יזם התערבות בקונפליקט של ההורים, ובכך "נשאר בתמונה". כך הוא חושב שהוא יודע ומבין יותר ולכן הוא מתארגן ומתגונן נפשית, ומפתח מנגנון אמפתי. דפואי ההתמודדות מאפשרים התמודדות חיובית עם משבר הגירושין, והם תורמים ללמידת דרכי התמודדות בתחומים שונים.

"מי שהופך למנצח הוא אותו ילד שלמד לכאוב ולהתחזק, שידע לקבל תמיכה כאשר נזקק לה וגם לתת אותה כשנזקקו לה אחרים, וזה שיכול לראות מעבר לקושי ולכאב, ולחוש שהוא "צומח מתוך משבר" (Hetherington, 1989)

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

סגנונות התמודדות עם הגירושין

יוסי גוטמן ואילנה סבר (גוטמן, סבר, 2002) קובעים כי ישנם שני סגנונות של התמודדות עם הגירושין. הראשון- יחסי תמיכה. קבלת תמיכה ונתינת תמיכה לאחרים. השני- התגוננות. רגשות של כעס, חרדה, דאגה, אשמה והתנהגות מוחצנת.

ילדים להורים גרושים מתמודדים בעזרת שני הסגנונות, אך לכל אחד יש סגנון דומיננטי. הצעירים שהתמודדו עם סגנון של יחסי התמיכה, נטו לתהליך של צמיחה מהמשבר, לעומת הצעירים שהתמודדו עם סגנון ההתגוננות, והם נפגעו יותר בטווח הארוך. לעיתים, כאשר ישנה מעורבות של הילדים בגירושין הילד מפתח אמפתיה כלפי הסיבה, מתחשב יותר ודואג יותר לסביבתו הקרובה. לעיתים רחוקות ניתן להבחין כי ישנו קשר בין המעורבות בגירושין לבין ההתמודדות בסגנון ההגנה. צעירים שמקבלים תמיכה מקבלים אותה בעיקר מבני משפחה אחרים שאינם ההורים, ומחברים. בנוסף, הילדים לומדים להיות גורם תומך במשפחה ומחוצה לה. ככל שילדים מתמודדים עם הגירושין בעזרת תמיכה הדדית, כך יוקל להם בטווח הארוך.

תמיכה מההורים

גוטמן וסבר טוענים שישנה תמיכה גדולה יותר מצד ההורה המשמורתן, שזוהי בדרך כלל האם. רק לעיתים רחוקות ישנה תמיכה משני הצדדים, ובמקרים כאשר התמיכה העיקרית היא מהורה אחד, נוצר ריחוק מההורה השני.

ההבדל בין ילדים להורים גרושים לבין ילדים להורים שאינם גרושים

אורית קופרשמיט (קופרשמיט, 2000) טוענת שישנו הבדל בין ילדים להורים גרושים לבין ילדים להורים שאינם גרושים.

- ילדים שנמצאים בזמן תהליך הגירושין נוטים לשקר בנוגע למצבם בבית, מתוך בושה ומתוך הבנה לא ברורה של ההורים.
- הישגיהם של ילדים אלה בלימודים נמוכים משל ילדים למשפחות שלמות, בעיקר בגילאים 9-11.
- ילדים אלה נמצאו כילדים דחויים יותר מאשר ילדים שהוריהם אינם גרושים.
- ילדים אלה עלולים לנטות למצבי רוח תוקפניים ולהתפרצויות. הדימוי האישי והמשפחתי שלהם הינו נמוך יותר מאשר ילדים להורים שאינם גרושים.
- בנות להורים גרושים הן בעלות דימוי עצמי נמוך יותר מאשר בנים, וככל שהילד צעיר יותר בעת תהליך הגירושין - כך הדימוי העצמי נמוך יותר.

"נישואין הם הסיבה העיקרית לגירושין." ~ גראוצ'ו מרקס

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

רגשות הילדים בעת ולאחר הגירושין

- אורית קופרשמיט (קופרשמיט, 2000) טוענת כי בעת משבר הגירושין הילדים אינם מסוגלים לקבל את הגירושין כפי שהם, ולכן הם מגיבים בצורות שונות. אלה הן תגובות שהצליחו לבודד ולראות כשכיחות בתופעה.
- הילד עלול לחוש באובדן וצער, מה שמזכיר את חווית האבל.
 - הילד מתכחש למצב הקשה ולמציאות החדשה, והוא עלול להתנהג כאילו הוא לא מושפע ממנה.
 - הילד מאשים את עצמו בגירושין.
 - הילד כועס על הוריו ומרגיש שהזניחו אותו. לכן, ישנם ילדים שחשים עוינות כלפי ההורים.
 - הילד מבין את המציאות החדשה ונוטה לרגשות של דיכאון ואבל המתבטאים בהפרעות גופניות, חברתיות ולימודיות
 - לבסוף הילד משלים עם המציאות החדשה

תגובות הילדים בזמן תהליך הגירושין

- אורית קופרשמיט טוענת כי ישנן תגובות שונות שמתבטאות בזמן תהליך הגירושין, והן:
- ילדים שמנסים לתווך בין הוריהם.
 - ילדים שמזדהים עם אחד ההורים והופכים לתומכים שלו.
 - ילדים שבורחים מהבית - נפוץ בעיקר אצל ילדים בתחילת גיל ההתבגרות.
 - ילדים שיוצאים מהבית על מנת להיות שותפים בפעילות חברתית - כדי לא להיות מעורבים במתרחש בבית.
 - בריחה לעולם הדמיון - משמש כמקום מפלט בזמן מצוקה.
 - ילדים עלולים להגיב בצורה תוקפנית שמבטאת כעס וחוסר אונים. המטרה של התגובה היא למשוך תשומת לב של ההורים.
 - ישנם הבדלים בין הבעיות של הבנים לבעיות של הבנות.
 - בנים - הביעו התנגדות לאימותיהם מפני שהן לא גילו יתר סמכותיות.
 - בנות - ראו כישלון אישי בעזיבת האב.

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

שלבי הגירושין עבור הילדים

דורית אלדר וחווה ברנע (אלדר וברנע, 2003) טוענות כי בשלב הראשון של הגירושין הילדים צריכים להתמודד עם שני שלבים משמעותיים: הראשון, התמודדות עם קבלת הידיעה על הגירושין, והשני, התמודדות עם עזיבת אחד ההורים מהבית. שני גורמים משמעותיים משפיעים על הסתגלות הילדים למצב החדש: הראשון, רמת ועוצמת העימות בין ההורים, והשני, המשכיות של שמירה יציבה על קשר עם שני ההורים.

לאחר תקופה מסוימת מהגירושין (כ-18 חודשים, יש האומרים 6-12) הסתגלות הילדים למצב המשפחתי החדש של ההורים שהתגרשו משתפרת, והם אינם סובלים מקשיים או בעיות פסיכולוגיות יוצאי דופן. בניגוד לכך, חוקרים אחרים טוענים שהגירושין משפיעים על כמחצית מהילדים למשך כל חייהם.

גיל הילדים בזמן הגירושין

אלדר וברנע ממשיכות ואומרות כי הגיל שבו הילדים חווים את הגירושין הוא משמעותי וחשוב מפני שהוא משפיע על צורת החוויה הקשה שלהם. הגיל משפיע על הדרך בה יתמודדו עם בעיות שעלולות להיווצר כאשר יקימו משפחה עצמאית בעתיד. יש הטוענים כי כשההורים מתגרשים בזמן שהילדים צעירים, זה פוגע בהתפתחותם כבוגרים.

אורית קופרשמיט (קופרשמיט, 2000) טוענת כי רוב הילדים בגילאים השונים מגיבים בדרך דומה, אך יש לציין כי ילדים בגילאי 8-10 נוטים להתנהגות גרסיבית במהלך פירוק התא המשפחתי, וילדים בגילאי 10-13 נוטים להפגין יכולת טובה של אינטגרציה והתמודדות.

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

הסתגלות לגירושין

אורית קופרשמיט (קופרשמיט, 2000) טוענת כי גיל הילד, מינו והשינויים החלים בסביבתו, ואפילו השכלת אימו משפיעים על הסתגלות הילדים למצב החדש.

- גיל - לילד קטן אין מיומנות חברתית והבנה כיצד להתמודד ולהסתגל, ולכן לרוב יש לו תגובה קשה יותר.
- מין - הבנים מושפעים באופן קשה יותר מאשר בנות. הבנות מתגברות על הקשיים כשנתיים לאחר הגירושין, ואילו לבנים לוקח הרבה יותר זמן.
- שינויים - ילד יסתגל לשינוי המשפחתי טוב יותר אם לא יהיו שינויים במצב הסביבה, במצב הכלכלי, במערכת החינוך וכדומה.
- השכלת האם - ככל שאם המשפחה בעלת השכלה גבוהה יותר כך הסיכויים של הילד להסתגל טובים יותר.

לוח זמנים קבוע של מפגשים (ולינה) אצל ההורה שעזב, מקלים על הילד ומעודדים אותו לשוחח עם ההורים על נושא הגירושין. לילדים קל יותר להתמודד עם התהליך כאשר הסביבה מקבלת את הגירושין כנורמה.

אפקט ההרדמה

קופרשמיט טוענת כי "אפקט ההרדמה" הוא תהליך שבו ילדים מדחיקים את החוויות שעברו עליהם במהלך תקופת משבר הגירושין, אך בשלב ההתבגרות המאוחרת הם יחוו משבר חמור אף יותר. ניתן לראות כי גם כאשר נדמה שהילד "דילג" על שלב המשבר, הוא יחווה אותו בצורה קשה יותר בעתיד.

אצל כ-66% מהנשים מופיע אפקט ההרדמה, והוא מתבטא בקשיים לקבל החלטות הנוגעות לטווח הארוך, כגון אהבה ומיניות. לעומת זאת, 40% מהגברים הצעירים לא גיבשו יעדים לעתידם, הגיעו לרמת חינוך מתחת למצופה, וחשו שליטה מוגבלת בחייהם

"לגירושין נודעת השפעה פסיכולוגית מתמדת על ילדים רבים, העלולה להפוך להשפעה קבועה"
ג'ודית וולרשטיין (ולרשטיין, 1984)

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

המשגת הגירושין

קופרשמיט קובעת כי המשגת הגירושין הינה הבנה של הגירושין באופן מופשט תוך הסתכלות על הסביבה ולא רק על עצמך. ככל שהגיל עולה כך רמת ההמשגה גבוהה יותר.

כאשר ההורים מתערבים ועוזרים לילדים להמשיג את הגירושין, הילדים מסתגלים יותר מהר למצב החדש, ומתמודדים טוב יותר עם התחומים הרגשיים, החברתיים הלימודיים. בכדי שההורים יוכלו לעזור לילדיהם, עליהם לדעת איזו רמת המשגה מתאימה לילד - בהתאם לגילו ולהתפתחו הקוגניטיבית.

בגילאי 3-6 רמת ההמשגה של הילד נמוכה. הילדים אינם מבינים מה המשמעות של מה שקורה להורים ומה תהיה ההשפעה של מה שקורה עליהם. לילד יש גישה אגוצנטרית שגורמת לו לחוש שהגירושין באשמתו.

בגילאי 6-9 רמת ההמשגה יותר גבוהה, אך לילד עדיין יש גישה אגוצנטרית. בגילאים אלו, הילדים מבינים את הקשר בין מעשיהם של הוריהם לבין ההשפעה שתהיה. הם עדיין חשים שהגירושין באשמתם ולכן הם מנסים לרצות את הוריהם.

בגילאי 9-12 הילד מבין מבחינה קוגניטיבית את כל המשמעות של הגירושין. בגילאים אלה יש הבדל בין הרגשות הפנימיים הנסתרים לבין הרגשות שמראים כלפי חוץ. הילדים מבינים את הקונפליקטים הפנימיים בין הוריהם, אך הם עדיין חושבים שניתן להחזיר את המצב לקדמותו ולכן הם מנסים לתווך בין ההורים.

בגילאי 12-15 הילד תופס את ההורים כאנשים עצמאיים בלי קשר להקשרים חברתיים. בגילאים אלה הילדים לא מבחינים כי יש סתירות בין כוונות לתוצאות ובין ההתנהגות של אנשים לדיבוריהם, וכי אנשים לא תמיד מודעים לזה. מסיבה זו, בגילאים אלה הילדים שופטים את המבוגרים בחומרה.

בגילאי 15 ומעלה הנער מסוגל לשמור על מרחק מהבית ומההורים, ולכן הוא משתדל להשקיע את רוב המאמץ מחוץ לבית בכדי לא להיות מעורב בקונפליקטים שמתרחשים בבית.

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

כאשר ילד ממשיג טוב את הגירושין הוא ממשיג אותם גם בהמשגה אישית וגם בהמשגה כללית.
בהמשגה הכללית - הוא מבין מה הסיבות לגירושין, את העובדה לא ניתן לשנות את המצב החדש, את השייכות שלו להוריו ואת התוצאות שיקרו בעקבות לנעשה.
בהמשגה האישית - הוא מבין איך הגירושין יבואו לידי ביטוי בחייו האישיים, וכיצד הם ישתנו מעתה ואילך.

מסר ההורים לילדים

גלית לוי (לוי, 2000) טוענת כי "אחד השיקולים המרכזיים בהחלטה אם להתגרש הוא השפעת התהליך על הילדים". במאמרה, היא מציינת שיש מסרים שצריכים להיות מועברים לילדים לפני, בזמן ולאחר התהליך.

המסר לילדים - המסר שבני הזוג יעבירו לילד הוא שההחלטה על פירוק התא המשפחתי התקבלה במשותף ואף לא אחד מההורים אשם בכך. חשוב שההורים יפיגו גם במהלך התהליך ובסיומו שיתוף פעולה וקבלת החלטות משותפות. גלית לוי קובעת כי יש להדגיש בפני הילדים כי הם אינם אשמים ואינם קשורים להחלטה, ולהדגיש כי הגירושין לא באשמת הילדים. יש להבהיר להם שאין מתגרשים מהם, הם נשארים עם שני הורים שתמיד ידאגו להם, גם אם אינם גרים יחד, ואהבתם של ההורים כלפי הילדים לא תיפגע בעקבות הפרידה. יש להסביר לילדים כיצד יראו חייהם ברמה האישית שלהם, לאחר פרידת ההורים.

שיתוף ההורים - חשוב שההורים יעבירו לילדים מסר מציאותי ושיזמינו אותם לשתף רגשות קשים. טבעי שבעקבות הגירושין הילדים ירגישו פחד מהעתיד הלא ברור, ולכן יש לשוחח איתם על מנת שלא ייתפסו ל"תסריטים שליליים". יש לשדר לילד שהגירושין אינם בושה, ולמרות הצער של ההורים, שיחה איתם אינה הטרדה.

המבוגרים אינם מזהים מה באמת מטריד את הילד ולכן שוגים בהבחנתם. הדברים שמטרידים את הילדים משתנים בהתאם לגיל. הילד מוטרד בעיקר לגבי השינויים בעולמו האישי, לכן על ההורים לאפשר לו להציג את מה שמטריד אותו ולספק לו את התשובות הכי ברורות שניתן.

הילד ירגיש יותר בטוח ורגוע אם ידע כמה שיותר פרטים על הדרך בה יתנהלו חיי היום יום החדשים שלו.

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

גישור ברחבי העולם

סוזן זיידל (זיידל, 2004) קובעת כי ברחבי העולם הדרך המועדפת והמקובלת ביותר היא הגישור. רוב הזוגות אינם פונים לגישור ביוזמתם, והזוגות שכן פונים לגישור הם בדרך כלל זוגות שרוצים להימנע מקונפליקטים. הורים אלה הם מיעוט מכלל ההורים שמתגרשים. הגישור עשוי ליישב כ 50-60% מסכסוכי הגירושין, והוא ניתן על ידי יחידות סיוע שנותנות שירות זה. היחידות נמצאות ליד בתי משפט לענייני משפחה, אך מחוסר אנשי צוות, אינן מסוגלות לענות על הדרישה. גם השופטים מעבירים מעט תיקים לגישור ביוזמתם. לכן, יש לחייב גישור כצעד ראשון של תביעה. סביר להניח שלאחר הפנייה לגישור לא יהיה צורך בהתדיינות משפטית כדי להגיע להסדר בהסכמה. כך, תיווצר נורמה חברתית חדשה שלפיה יישוב סכסוכי הגירושין יהיה בדרכי נועם, וההתדיינות המשפטית תהיה החלופה האחרונה. כדי לנפות משפחות שלא יוכלו לעבור תהליך של גישור בעקבות בעיות קשות במשפחה כגון אלימות קשה, שימוש מופרז בסמים או אלכוהול, מחלות נפשיות וכדומה, יהיה צורך להגדיל את יחידות הסיוע, להקים יחידת גישור חדשה או לפתח מנגנון של הפניה מסודרת של התיקים למגשרים חיצוניים. שירותים חברתיים וטיפוליים מועברים על ידי יחידות סיוע שנמצאות ליד בית המשפט לענייני משפחה, על מנת לסייע למשפחות הנמצאות בשלבים שונים של הגירושין בהתדיינות משפטית, בסיוע לבית המשפט בהיבטים שונים, ובשמירה על צרכיהם של הילדים במהלך התהליך. השירותים כוללים ייעוץ וטיפול, שירותי גישור, קבוצות תמיכה לכל המשפחה, סדנאות הדרכה ועוד.

ההצעה של זיידל בנוגע לישראל

זיידל טוענת כי בישראל אין הרבה הורים המשתתפים בתוכניות הדרכה בשל חוסר מודעות לקיומן ומפני שההשתתפות היא על פי בקשתם. ייתכן, כי דווקא ההורים שזקוקים לתמיכה זו אינם משתתפים בתוכניות ההדרכה. זיידל מציעה לחייב השתתפות בתוכניות הדרכה בחוק. כיום, מעט עורכי דין מיידעים את לקוחותיהם על האפשרויות השונות ליישוב הסכסוכים ביניהם כחלופה להגשת תביעה נגד בן/בת הזוג. זיידל טוענת כי יש לחייב עורכי דין להציג לבני הזוג את האפשרות של יישוב הסכסוכים על ידי גישור לפני הגשת התביעה. מצד שני, ככל שיהיה יותר גישור, כך עורכי הדין ירוויחו פחות.

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

תוכניות ליישוב סכסוכים

זיידל טוענת כי התוכניות בחו"ל מגוונות, ושונות בתכנים, במשך התוכנית, וביעדים שלה. מטרתם של התוכניות ליידע את ההורים מה ההשלכות של ההתנהגות ביניהם על ילדיהם, לשפר את התקשורת ביניהם ולמתן את הקונפליקטים. ממחקרים נובע כי לתוכניות ההדרכה להורים יש השפעה חיובית.

דיונים בבית המשפט

זיידל ממשיכה ואומרת כי בשנת 2002 נמצא כי מחצית מהדיונים בתיקי משפחה הם בנושא מזונות ומדור. סעיף 3 לחוק לתיקון דיני משפחה (מזונות) קובע כי: "אדם חייב במזונות הילדים הקטינים שלו והילדים הקטינים של בן-זוגו לפי הוראות הדין האישי החל עליו." בחו"ל, הפכו את חישוב המזונות לנוסחה שמביאה בחשבון את כל הנתונים שרלוונטים לתיק. שיטה זו מקצרת תהליכי דיון בבית משפט, מפחיתה עומס מהשופטים ומקטינה את ההוצאות והקונפליקטים בין בני הזוג.

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

שיטת הייצוג השיתופי

סוזן זיידל (זיידל, 2004) טוענת כי עורכי הדין בצפון אמריקה פיתחו שיטה חדשה של ייצוג, ובה עורכי הדין של שני הצדדים מנסים להגיע להסכמה ביניהם, וכך מונעים התדיינות משפטית. מדובר בשיטת הייצוג השיתופי, בה יש התחייבות גם מצד עורכי הדין להגיע להסכמה. כך, הסיכוי שאחד מבני הזוג יפתח בהליכים משפטיים, קטן יותר מאשר בגישור, בו קיימת התחייבות הדדית לא לפתוח בהליכים משפטיים אחד נגד השני, אך לא תמיד יש אמון בין שני הצדדים.

התערבות טיפולית בבעיות שאינן קשורות לגירושין

חלק מזוגות ההורים שפונים לבית המשפט אינם זקוקים לגירושין אלא לייעוץ וטיפול בבעיות אישיות ומשפחתיות. ישיבת הערכה לפני פתיחת התיק עשויה לאבחן מהו הצורך של בני הזוג, הן צורך בטיפול והן צורך בהליך משפטי. התערבות טיפולית לפני או במהלך ההליכים המשפטיים עשויה לתרום לכל בני המשפחה כיחידים וכמשפחה שלמה. אם לאחר הסדר הגירושין ממשיכים להיווצר קונפליקטים בין בני הזוג, בדרך כלל זהו ביטוי למצוקה נפשית הדורשת טיפול נפשי.

מרכזי קשר

במשפחות "קשות" הביקורים בין הילדים לבין ההורה שאינו גר איתם מתקיים במרכזי קשר של הורה-ילד. המפגשים מתקיימים בנוכחות והדרכת עובד-סוציאלי. במרכזי הקשר מתקיימים גם מפגשים לצורך השגחה על הקשר בין הילד להורה, או כמקום העברה של הילד מהורה להורה בלי יצירת קונפליקטים.

מרכז ילדים - הורים "אורים" בחולון

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

הורה משמורן / לא משמורן

אלדר וברנע טוענות כי ההסדרים בין ההורים נקבעים בחלקם על ידי בית המשפט לענייני משפחה, בבית הדין הרבני ובבתי דין דתיים של העדות האחרות במדינה. קביעת ההסדרים לאחר הגירושין מבוססת על התפיסה כי זכותו של הילד לשני הוריו קודמת לזכויותיהם ביחס אליו.

ההסדרים בין ההורים נקבעים בחלקם על ידי בית המשפט לענייני משפחה, בבית הדין הרבני ובבתי דין דתיים של העדות האחרות במדינה. קביעת ההסדרים לאחר הגירושין מבוססת על התפיסה כי זכותו של הילד לשני הוריו קודמת לזכויותיהם ביחס אליו. ברוב מקרי הגירושין יש "הורה משמורן", ובדרך כלל זאת האם. ההורה המשמורן אחראי לכלל הטיפול בילדים והם אף מתגוררים בביתו.

חלק מהסכם הגירושין הוא הסדרי ראייה, שקובעים את ההסדר של מפגשי הילדים עם ההורה הלא-משמורן בשעות פנאי שלהם לפי תכנית קבועה. משמורות משותפות הן משמרות בהם ההורים אחראים בצורה שווה על טיפולם היום יומי של ילדיהם.

בית הדין לענייני משפחה בטבריה

"בכל מקרה שני ההורים ממשיכים להיות אפטרופסים של ילדיהם... מבחינה חוקית שניהם ממשיכים להיות אחראים לשלומם, חינוכם, בריאותם והתפתחותם של ילדיהם. לשניהם זכות להיות שותפים להחלטות הנוגעות לילדים" טוענות חוה ברנע ודורית אלדר (ברנע, אלדר 2003)

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

מתאם הורות

זיידל טוענת כי בחו"ל, לאחר שבית המשפט קבע הסדר הורות סופי, ההורים ממנים מתאם-הורות. זאת, לאחר שקיבלו צו מבית המשפט ביוזמת השופט או ביוזמתם. תפקיד מתאם ההורות הוא להפנות את ההורים לבעל מקצוע שיעזור להם לפתור את הבעיות ביניהם בצורה הכי יעילה ומיידית שניתן. למתאם הורות יש סמכות לכפות פתרון על ההורים במידה ואינם מצליחים להגיע להסכמה, אך רק בתנאי שההורים הסכימו מראש להעניק לו את סמכות זו. מתאם ההורות משמש כערוץ תקשורת בין בני הזוג ובין בני הזוג לילדים, שלהם הוא משמש כמעין סגור וכמאמן הן ההורים והן לילדים. להורים- מלמד אותם איך לתקשר ולהגיע להסכמה, ולילדים- להסתדר במצבי קונפליקט, ולצאת באופן עצמאי מהקונפליקטים של ההורים. בישראל, מבצעים פקידי סעד לסדרי דין את תפקיד מתאם ההורות. כמו בחו"ל, גם בארץ היוזמה באה מבית משפט והמפגשים הם על פי החלטתו. איש המקצוע נבחר עבור המשפחה, והיא אינה מממנת את הפגישות. לעיתים קורה כי בעקבות כתיבת התסקיר היחס בין ההורים לפקידי סעד אינו כפי שצריך להיות בין הורים למתאם הורות, ולכן אם ברצונם לגשת למתאם הורות יהיה עדיף שיממנו מתאם הורות פרטי.

תמיכה בילדים

קופרשמיט קובעת כי בזמן תהליך הגירושין ההורים לא תמיד פנויים לילדיהם כפי שבדרך כלל הם דואגים להם, והם אינם פונים לצוות בית הספר של הילד על מנת שיעזרו לו. לעתים הם אינם פונים לבית הספר בעקבות חוסר הידיעה שלהם על האפשרויות של בית ספר לעזור לילד, ולעיתים הם אינם פונים מבושה. תפקיד היועץ בבית הספר הוא לתמוך בילד בזמן פירוק התא המשפחתי, ולסייע לו מבחינה חברתית, רגשית ולימודית. ישנן תוכניות מניעה לגירושין, והן אינן מתקיימות בכדי למנוע את התופעה אלא בכדי למנוע תגובות קשות שעלולות לבוא בעקבות הגירושין. ישנן תוכניות התערבות בתלמיד להורים גרושים ותוכניות שמטרתן לספק לילד תמיכה ודרכי התמודדות עם הלימודים והמעמד החברתי גם לאחר הגירושין. קבוצת תמיכה לילדים להורים גרושים היא קבוצה שבה יועץ אחד מטפל במספר ילדים כמסגרת קבוצתית, ועצם היות הילדים ביחד הם יכולים לעזור אחד לשני להתמודד עם המצב המשותף של כולם. כך הילדים מחזקים, תומכים ומשתפים אחד את השני, ויוצרים תקשורת עם ילדים הנמצאים במצב דומה.

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ התמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

ועדת שניט

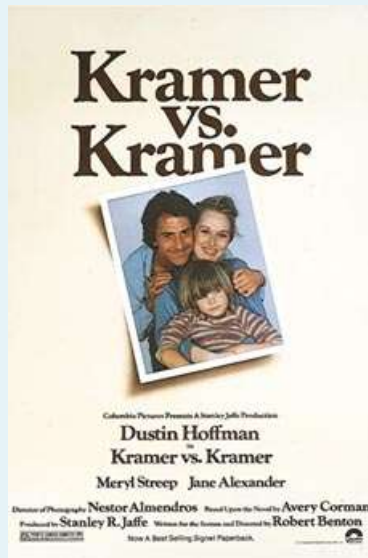
במאמרה "ארגוני הנשים והגברים יאבקו על סעיף המשמורת בכנסת", סוקרת ענת שלו (שלו, 2012) את הדיון בכנסת אודות מסקנות ועדת שניט. ועדה זו מונתה בשנת 2005 על ידי שרת המשפטים ציפי לבני והיא בחנה את סוגיית סעיף חזקת הגיל הרך לגבי האחריות ההורית בגירושין והמליצה לבטלו. על פי החוק הנוכחי (חזקת גיל הרך) אם בית המשפט לא קבע אחרת, ילדים עד גיל 6 נתונים אוטומטית למשמורת אצל אימם. לפי המלצת הוועדה, במקום בו אין הסכם בין ההורים, הפסיקה אודות המשמורת תופקד בידי בית הדין לענייני משפחה. לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מי שמטפל בפועל בילדים ב-97.5% מהמקרים הן הנשים.

ארגוני הנשים לעומת ארגוני הגברים

שלו, טוענת כי ארגוני הנשים מתנגדים וטוענים שהחלטה זו תגרום לקשיים נפשיים וכלכליים לילדים ולאמהות. בנוסף, הם טוענים כי אם יתבטל החוק, האבות יקבלו יותר שעות עם הילדים ובעקבות זאת הם עלולים להתחמק מתשלומי מזונות - ובכך לגרום לאם וילדים להיות עניים, וכי עצם ההליך המשפטי והניסיון להגיע להסכמה בין ההורים, עלול לגרום נזק לכל הצדדים המעורבים בגירושין. ביטול חזקת הגיל הרך עלולה לגרום לפגיעה גדולה יותר בילדים בזמן הגירושין. קובעים אירגוני הנשים.

"ביטול החזקה יביא לריבוי דיונים, הארכה והרחבה של הסכסוך בעת גירושין, תוך פגיעה בילדים, ועשויה אף להוות אמצעי סחיטה כלכלי וקלף מיקוח בידי אבות במסגרת הגירושין, כי חלוקת הזמנים תהפוך לאמצעי להקטנת תשלומי המזונות." טוענים ארגוני הנשים. לעומת זאת, ארגוני הגברים מברכים את ההחלטה, ואומרים כי על הטיפול בילדים יש להסתכל בהיבט שוויוני.

מתוך הסרט קרמר נגד קרמר:
"הייתי רוצה לדעת איזה חוק אומר, שאשה היא הורה טוב יותר רק בגלל המין שלה? מה הופך מישהו להורה טוב? זה חייב להיות משהו שקשור לעיקבות, זה חייב להיות קשור לסבלנות, זה חייב להיות קשור להקשבה לו, זה חייב להיות קשור להיראות כאילו אתה מקשיב לו גם כשאין לך כוח להקשיב יותר, זה חייב להיות קשור לאהבה. אבל אני לא יודע איפה כתוב, שלאשה יש מונופול בשוק הזה? שלגבר יש פחות רגשות בתחום הזה מאשר לאשה?"

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

חקר אישי

במסגרת החקר האישי שלי בעבודה ראייתי עשרה בני נוער בגילאי 14-16 שעברו את תהליך הגירושין במשפחתם. בשל אורך הראיונות, הם משמשים כנספח לעבודה. לצורך העבודה רציתי להציג את אחד מהראיונות בתוך העבודה והייתי צריכה לבחור אחד מהם. הראיון שבחרתי להציג כאן שונה מהראיונות הקודמים, והוא מכיל דברים שונים ומגוונים בקשר לגירושין ולהשפעות התהליך על בני נוער. בראיון, מוצג סיפור קצת שונה של מראיונית בת 15 בכיתה י'.

הראיון

1. באיזה גיל הוריך התגרשו?
"ההורים שלי התגרשו כשהייתי בת 14."
2. באיזה כיתה היית?
"הייתי בכיתה ח'."
3. מה הייתה התגובה הראשונית שלך לגירושין?
"התגובה הראשונית שלי הייתה דיי אדישה. די ראיתי את זה בא בהתחשב בזה שאבא שלי בערך מאז שאני זוכרת את עצמי ישן בסלון וכל יום יש ריבים."
4. איך הגבת לגירושין? (לאחר זמן מה)
"אחרי שהרעיון של הגירושין קצת שקע והופנם אצל כולם, למרות שכל הזמן היו השאלות מצד אמא שלי האם היא עושה את המעשה הנכון, אני חושבת שעמדתי בזה טוב. העדפתי לראות את ההורים שלי גרושים וכל אחד בשלו מאשר ביחד בלי אהבה כשבבית יש אווירה נורא לא נעימה."
5. האם היו לגירושין השפעות על הלימודים?
"לגירושין לא הייתה כל השפעה על הלימודים שלי לדעתי. בעיקרון, בדיוק באותה תקופה וגם קצת לפני התחלתי לעברו אבחונים למינהם והתגלתי אצלי בעיית קשב וריכוז והיפרקטיביות ברמה מאוד גבוהה. הגירושין לא השפיעו עלי בלימודים."

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

6. האם הייתה לגירושין השפעה על המצב החברתי?

"למרות שנורא השלמתי עם הרעיון והכל היה נורא הדרגתי, היו לי קטעים של עצבים וכעס על העולם באיזה שהוא מקום. סביר להניח שזה היה מזה אבל סביר להניח שזה גם מעוד מיליון דברים שעברו עליי באותה תקופה. בהתחשב בזה שכל החיים שלי הייתי בטיפולים פסיכולוגיים מכיתה ה' ועד היום בגלל סיבות אלו ואחרות, החיים שלי היו די מסובכים ועדיין מסובכים בתור נערה/ילדה. תמיד היו לי בעיות של מצבי רוח וגם הגירושין סביר להניח השפיעו על זה בצורה מסויימת."

7. מי סיפר לך על הגירושין?

"את האמת שזה לא סופר, הרעיון עצמו כאילו היה באוויר ושקע. זה היה כמו מובן מאליו."

8. איך סיפרו לך על הגירושין?

"הייתי עם אמא שלי בים בחופש פסח בכיתה ז'. ישבנו על החול ודיברנו על כל מיני נושאים. משם הגענו גם לדבר על ההורים שלי. אמא שלי שאלה אותי מה הייתי עושה אם היו מתגרשים ואני עניתי שזה ברור מאליו ותמיד ידעתי שזה יגיע. נראה לי שבאותו זמן פשוט כבר הבנתי שהם קיבלו החלטה למרות שהחלטה עצמה לפי מה שהבנתי הגיעה רק חצי שנה אחרי."

9. מה ציפית מהוריק כאשר סיפרו לך על הגירושין?

"כשבסופו של דבר הרעיון שקע ונהיה בעצם נושא סגור לא ציפיתי ליותר מידי. ידעתי שבאיזה שהוא שלב אבא שלי יעזוב וממש לא ציפיתי שהם התחרטו, אפילו ההפך רק חיכיתי שהתהליך יגמר."

10. האם היה גורם חיצוני בזמן התהליך? (מגשר, פסיכולוג, עובד סוציאלי) ואם כן, מי?

"הייתה לי פסיכולוגית אבל ללא כל קשר לגירושין, באותה תקופה דוד שלי זכרוננו לברכה התגלה כחולה סרטן, סבא שלי התגלה כחולה כבד אח שלי התסבך עם סמים (סביר להניח שזה כן קשור לגירושין של ההורים שלי ולמזלי היום הכל יותר טוב) ולי היו את הבעיות שלי עם בית הספר, הלימודים הטראומות של התאונת דרכים (עברתי תאונת דרכים לפני חמש שנים, תאונה קשה שעד היום הותירה טראומות וחרדות). בנוסף לכל מה שדיברתי עם הפסיכולוגית שלי דיברתי גם על הגירושין והיא עזרה לי מידי פעם ברגעי משבר."

11. מה היה השינוי הראשון שקרה בעקבות הגירושין?

"בעיקרון הכל התנהל אותו הדבר גם במשך התהליך. לא היה דברים שהשתנו בהתחשב בזה שהוריי תמיד היו רבים ולא זכור לי שהיה שם קשר אוהב."

12. מה היה השינוי הכי משמעותי בשבילך שנעשה בעקבות הגירושין?

"בהתחשב בזה שכל התהליך עצמו לקח קצת פחות משנה, בהדרגתיות רבה ובשיתוף מלא של המון פרטים איתי ועם אחי השינוי הקשה ביותר שבעצם לא היה ניתן לעשות אותו בהדרגה הוא עזיבתו של אבא שלי. זה היה מאוד קשה לקום בוקר אחד אחרי שאני רגילה לאבא שמכין לי אוכל כל בוקר, יורד עם הכלב שלי ולוקח אותי לבית ספר ובערב מכין לי אוכל ורואה איתי טלויזיה עד שנרדם בסלון."

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

13. מה היו היחסים בין הוריה לפני תהליך הגירושין?

"יחסים קרים, המון ריבים, אמא שלי תמיד אומרת שהוא הרגישה שאבא שלי מתנהג כמו "אבא" בשבילה ולא כמו בן זוג. זאת אחת הסיבות שהם התגרשו כמובן."

14. מה היו היחסים בין הוריה בזמן תהליך הגירושין?

"אותם יחסים, רק שבמקום לריב על שטויות מתוך כעסים פנימיים שהם לא יכלו לשחרר הם רבו על ההסכמים והגירושין עצמם."

15. מה היו היחסים של הוריה עם תום תהליך הגירושין?

"בתום תהליך הגירושין הם לא דיברו זמן מה, היה קשר נורא מדולל, הם דיברו רק כשזה נגע אלי ואל אחי ולרוב אני ואחי תקשרנו בין שניהם אבל המתח הזה עבר והיום הם ידידים טובים, יושבים ביחד בבתי קפה, מדברים, לכל אחד יש בן זוג אז הכל טוב."

16. מה היו היחסים בין הוריה לאחר זמן מה שהסתיים תהליך הגירושין?

"היום הכל טוב, חברים טובים, מדברים, דואגים אחד לשני. כשאבא שלי היה חולה אני ואמא שלי ביקרנו אותו והבאנו לו אוכל. הם אוהבים אחד את השני מאוד אבל לא בקטע זוגי. אלא אהבה חברית בלבד."

17. עם מה היה לך הכי קשה בעקבות הגירושין?

"עם העזיבה של אבא שלי. כמו שאמרתי, רוב היום שלי התנהל איתו ועל פיו, זה היה מוזר אבל לקח קצת זמן, בסביבות החצי שנה והכל נהיה נורמלי ורגיל."

18. עם מי הקשר שלך יותר טוב, עם ההורה המשמורן או עם ההורה הלא משמורן? מה אתה חושב שהסיבות לכך?

"עם כל אחד זה קשר אחד, תמיד היה ותמיד יהיה. אמא שלי זה כמו חברה, צחוקים ושופינג ודיבורים וכמובן ריבים ועצבים ואבא שלי זה הרבה ספורט, מוסיקה, עצות ובעיות. כל אחד מביא לי את מה שהוא יכול להביא לי בתור הורה ובסוף הכללי הקשר שלי עם שניהם הוא טוב וכל אחד מהם עושה עבודה מדהימה."

19. עם מי אתה יותר נהנה לבלות? עם ההורה המשמורן או עם ההורה הלא משמורן?

"הבילוי שלי עם כל אחד מהם הוא שונה ולכן רמת ההנאה שלי היא שונה. אני נהנית עם שניהם, כל אחד והפלוסים שלו."

20. מי משמש בשבילך כדמות לחיקוי? ההורה המשמורן או ההורה הלא משמורן?

"תלוי במה, שניהם מביאים לי תמיד עצות להמשך הדרך אבל דווקא אני לא רואה בהם "כדמות לחיקוי" אני לא אוהבת חיקויים. אני לומדת מהם המון, גם דברים טובים וגם דברים פחות טובים בתקווה שבעתיד אני יצליח לתפקד כאמא טובה וכבן אדם טוב."

21. איזה הורה אתה משתף יותר ברגשותייך וחוויותיך- המשמורן או הלא משמורן? מה הסיבות לכך?

"תלוי במה, בכל ענייני האהבות אני בכלל לא משתפת אותם, כל אחד והתחום שהוא עוזר לי בו."

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

22. עם מי אתה מרגיש יותר פתיחות- עם ההורה המשמורן או עם ההורה המשמורתן?

"אני מרגישה פתיחות עם שניהם באותה מידה."

23. האם אתה מרגיש שהקשר עם ההורה המשמורן שלך קרוב יותר? ממה זה נובע?

"לאו דווקא, נכון שאני לא רואה את אבא שלי הרבה אבל אני כן מדברת איתו כל יום בטלפון וכמובן שהוא מעניק לחיים שלי את מה שהוא יכול, בין אם זה עצות ובין אם זה בעניינים יותר חומריים וכמובן הדאגה של שניהם היא עצומה ואני מחוברת לשניהם באותה מידה."

24. האם אתה מרגיש שההורה המשמורן עושה יותר דברים למענך? במה זה מתבטא?

"לא אני ממש לא מרגישה יותר מצד אחד או פחות מצד שני."

25. האם אתה מאשים את ההורים שלך במשהו? אם כן, במה?

"אני לא מאשימה אף אחד בשום דבר, בזכות הטעויות והדברים הנכונים שהם עשו אני פה ואחי פה וזה מה שחשוב, מה שהיה היה וצריך להסתכל קדימה."

26. האם אתה כועס על הוריך? אם כן, מדוע?

"אני כועסת על ההורים שלי בקטעים מסוימים בלי כל קשר לגירושין. אמא שלי ישר אחרי הגירושין התחילה לחפש לה בני זוג שזה קצת הכעיס אותי, לא בגלל אבא שלי אלא בגללה, כדי שהיא תנוח ותרגע. היא לא הקשיבה לי עד עכשיו אבל עכשיו היא תפסה את עצמה קצת בידיים. לשני ההורים שלי יש גם חסרונות ולא מעט אבל לומדים לחיות איתם."

27. האם יש לך רגשות מסוימים כלפי אחד מההורים? אם כן, איזה מהם, ומדוע?

"שום דבר מעבר לנורמה (:)"

28. האם אתה מרגיש אחראי ובוגר יותר בעקבות הגירושין? מה אתה חושב שהסיבות לכך?

"אני כל החיים שלי הייתי בוגרת ואחראית הגירושין לא השפיעו על זה. מה שכן התחלתי לקחת קצת יותר אחריות בבית מבחינת בישול ועזרה לאמא שלי כי אני יודעת שקשה להתמודד לבד במצבים כאלה."

29. האם שיתפת מישהו ברגשותייך? אם כן, את מי? אם לא, מדוע?

"כשהיה לי קשה הייתי משתפת את המשפחה, את החברים או את הפסיכולוגית. תמיד היה מי שיקשיב לי ועדיין יש."

30. האם הרגשת שהרווחת משהו מהגירושין? אם כן, מה? אם לא, מדוע?

"אני מרגישה שהרווחתי שקט. עכשיו האווירה בבית לא לחוצה, אנשים נהנים לבוא לפה, אני נהנית להיות בבית שלי. ההורים שלי יותר רגועים לאט לאט. יש איזה הרגשת רווחה אחרי שהכל מסתיים ומתעכל קצת."

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

31. האם היחס של ההורים שלך השתנה אליך בעקבות הגירושין?

"הם כמובן ציפו ממני להיות יותר אחראית ולקחת יותר לידיים אבל אף אחד לא ציפה שאני אשתנה או משהו בסגנון."

32. האם שינית את היחס כלפי ההורים שלך בעקבות הגירושין?

"לא שיניתי את היחס שלי כלפי הורי בעקבות הגירושין אבל כן הבנתי לראשונה איפה כל אחד טעה במערכת הזוגית שלהם ואיפה הם אולי יכלו לשפר."

33. האם שינית את היחס וההתנהגות כלפי האחים?

"לא. היחס שלי כלפי אחי נשאר אותו דבר. אולי נפתחנו יותר והתחלנו לדבר יותר ופחות לריב אבל לדעתי זה יותר העניין שפשוט התבגרנו גם פיזית וגם נפשית."

34. רוב החברים שלך הם ילדים להורים גרושים או לא? מה אתה חושב שהסיבה לכך?

"חלקם כן וחלקם לא, כל אחד והסיפור שלו. היום זאת תופעה די נפוצה ולא מפתיעה. אני מקווה שיהיו כמה שפחות משפחות עם הורים גרושים אבל זה לא מפתיע אותי."

35. אם לאחד מהוריך יש בן/בת זוג אחרים- איך היית מגדיר אותם? האם אתה שמח בשביל ההורה? אתה בקשר טוב איתם? קשה לך עם זה שיש עוד אדם "זר" בבית?

"לא קשה שלי ולא אכפת לי שלהורי יש בני זוג. החבר האחרון של אמא שלי היה קצת לא בריא אם נאמר. הוא התנהג אליה בצורה נורא מגעילה, מכפירה, מגעילה ומזלזלת. במצב הזה אני ואחי התערבנו כמה שיכולנו בשביל שהיא לא תסבול. בהתחלה היא לא הקשיבה אבל בסוף היא תפסה את עצמה בעניין וכרגע הכל שקט ורגוע. אולי אם היא הייתה מחכה קצת יותר זמן לאחר הגירושין במירוץ אחרי הזוגיות היה לה יותר טוב והיא הייתה מוצאת מישהו יותר טוב."

36. אם היו נותנים לך אפשרות לחזור בזמן ולשנות את העובדה שההורים שלך התגרשו. היית מחזיר את המצב לקדמותו?

"לא הייתי משנה כלום, הכל טוב והכל לטובה. במובנים מסויימים זה נחמד ובמובנים מסויימים פחות אבל מה שבטוח שכולם בריאים ושלמים וזה הכי חשוב."

"קיימים נישואין טובים, אך אין קיימים נישואין נפלאים." ~ פרנסואה דה לה רושפוקו

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

סיכום הראיון

באופן כללי, ראיון זה שונה מהראיונות האחרים.

כאן, המרואיינת מספרת כי הוריה חיו באותו בית בנפרד מאז שהיא זוכרת את עצמה, ולכן התגובה הראשונית שלה לגירושין הייתה אדישה ולא מופתעת. המרואיינת מספרת שלאחר שהגירושין כבר היו נושא סגור היא לא ציפתה מהוריה הרבה. היא ידעה שאביה יעזוב את הבית, ובמשך התהליך היא רק חיכתה שהוא ייגמר.

בקשר להשפעת הגירושין על המצב הלימודי והחברתי, מספרת המרואיינת כי לא הייתה השפעה ישירה, אך ככל הנראה הייתה השפעה בצורה עקיפה. במשך כל הראיון, היא מספרת כי היו וישנם בעיות שונות, אך היא חוזרת ואומרת כי בעיות אלה אינן נובעות מתהליך הגירושין, אלא רק מושפעות מהן. היא מספרת כי חלק מחבריה ילדים להורים גרושים וחלקם לא.

בשונה משאר הראיונות, המרואיינת מספרת כי היא צפתה מראש את הגירושין וזה נראה לה בתור דבר מובן מאליו שהיה קורה בזמן מסוים. היא מספרת כי הידיעה מראש נבעה בעיקר מפני שמעולם לא היה לה זכור קשר אוהב בין הוריה, ושהיחסים ביניהם תמיד היו קרים וכללו המון ויכוחים וריבים. גם פה, בזהה לכל שאר הראיונות, המרואיינת מספרת שהשינוי הכי קשה ומשמעותי בשבילה היה העזיבה של אביה מהבית. המרואיינת טוענת שהקושי נבע בעקבות זה שכל התהליך התרחש בהדרגתיות ובשיתוף הילדים בבית, והשינוי היחידי שלא היה ניתן לעשות בהדרגה הוא העזיבה של האב.

היחסים עם ההורים

המרואיינת מספרת כי הקשר שלה עם הוריה שווה. כל אחד עוזר לה בתחומים שלו, הבילוי עם כל אחד שונה אך מהנה והיא מרגישה פתיחות עם שניהם באותה מידה. היא מספרת כי היא לא מאשימה את הוריה בדבר, ואם היא כועסת עליהם על משהו זה בעיקר על דברים שלא קשורים לגירושין. היא סיפרה כי העובדה שאמא התחילה לחפש בן זוג מיד לאחר שתהליך הגירושין נגמר הכעיסה אותה במידה כלשהי. המרואיינת מספרת כי כשהיה לה קשה היא הייתה משתפת את המשפחה או את החברים או את הפסיכולוגית, ושתמיד היה מי שהקשיב לה ועדיין יש.

המרואיינת טוענת כי היחס שלה כלפי הוריה לא השתנה, אך רק לאחר הגירושין היא הבינה איפה הוריה טעו במערכת הזוגית שלהם. היא מספרת שלאחר הגירושין הוריה ציפו ממנה לקחת יותר אחריות, ולמרות שהיא מאז ומתמיד היתה אחראית, היא עזרה לאימה בבית.

המרואיינת מספרת כי מה שהיא רוויחה מהגירושין הוא שקט, בית רגוע עם אווירה לא לחוצה שאנשים נהנים לבקר בו. היא מספרת, שעכשיו גם היא נהנת להיות בבית, ויש תחושת רווחה אחרי שהכל מתעכל ושוקע.

בנוסף, היא מספרת שלא אכפת לה ולא קשה לה עם זה שלהוריה יש בני זוג. ניתן לראות כי היא מאוד גיננה ומגוננת על אמא שלה למרות גילה הצעיר, ושאכפת לה ממנה מאוד. כיום, המרואיינת מספרת כי הוריה בקשר טוב ושהם דואגים אחד לשני. "הם אוהבים אחד את השני מאוד אבל לא בקטע זוגי. אלא אהבה חברית בלבד."

בסוף הראיון אומרת המרואיינת כי "הכל טוב והכל לטובה" ושהיא לא הייתה משנה כלום גם אילו הייתה יכולה.

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

סיכום ומסקנות מהראיונות

כפי שהוסבר בשקופיות הקודמות, בשל אורך הראיונות הם מוצגים כמסמך נספח לעבודה ומה שמובא כאן אלו סיכומי הראיונות בלבד. בסיכומי הראיונות ניסיתי למצוא מכנה משותף לתשובות והן נכתבו על ידי ייצוג מתומצת של התשובות. חשוב לי לציין כי בזמן שסיכמתי את הראיונות ראיתי כי אני עונה עליהם בעצמי בראש והחלטתי שאני רוצה לענות על הראיון בכתב ושהוא יהיה גם חלק מהעבודה, כמובן ללא שום הפרדה בין הראיונות האחרים. הראיונות סוכמו בלי קשר לגיל המרואיינים, מינם ומקום מגורם.

גילאי המרואיינים ומינם

מרואיין א'- בת, 14
מרואיין ב'- בת, 14
מרואיין ג'- בת, 14
מרואיין ד'- בת, 14
מרואיין ה'- בן, 15
מרואיין ו'- בן, 14
מרואיין ז'- בן, 14
מרואיין ח'- בת, 14
מרואיין ט'- בן, 15

1. באיזה גיל הוריך התגרשו?

כל המרואיינים הינם בני נוער במשפחות שעברו את תהליך פירוק התא המשפחתי. כולם היו בגילאים שנתיים עד 14 בזמן תהליך הגירושין.

2. באיזה כיתה היית?

רוב המרואיינים היו בזמן תהליך הגירושין תלמידי בית הספר היסודי, חלקם סחטיבת הביניים ומיעוטם בחינוך הטרם חובה.

3. מה הייתה התגובה הראשונית שלך לגירושין?

מבוכה, הדחקה, חיקוי של האחים הגדולים, ביישנות, בושה, וחוסר הבנה.

תגובה אופיינית היא למשל בכי. לדוגמא, מרואיין ג': "התגובה הראשונה שלי הייתה בכי. בכיתי הרבה, ואז הלכתי לחדר שלי והסתגרתי למשך כשעה."

תגובה שהייתה מיוחדת ושונה, הייתה התגובה של מרואיין ח': "ניסיתי לדמות את המצב לסרט קומדיה אמריקאי (סרטים מסוג זה היו המקום העיקרי ממנו התוודעתי למושג הגירושין) ולשכנע את עצמי כי העובדה הזו לא תשפיע עליי ועל חיי מאוד ושזה לא משנה כ"כ."

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

4. איך הגבת לגירושין? (לאחר זמן מה)

קושי וחוסר התגברות, סירוב לדבר, בכי וכעס, חוסר אכפתיות, התקפי זעם, חוסר תגובה והפיכה לנורמה, משהו חדש ושונה, דבר טבעי שקורה. מהתשובות, ניתן לראות כי כאשר המצב בבית לפני הגירושין היה לא נעים לילדים הרבה יותר קל לקבל את הגירושין ולהבין אותם. לדוגמא, מרואינת ח': "בהתחשב בכך שהחלופה הייתה זוגיות רעועה מאוד אני מוצאת חיוב בגירושי הוריי."

2 מהמרואיינים טענו שהיחס שלהם לגבי הגירושין היה מושפע מאוד ממערכת היחסים שלהם עם האב. לדוגמא, למרואיין ד' "לא היה אכפת" מפני שהאב בא לבקר הרבה בבית, ולעומת זאת מרואיין ה' טען שהיחס שלו לגירושין נורא מסובך מפני שלאט לאט הוא ואביו התחילו להתרחק.

5. האם היו לגירושין השפעות על הלימודים?

4 מהמרואיינים: לא הייתה שום השפעה על הלימודים.

3 מהמרואיינים: הגירושין השפיעו אך לא באופן מיידי או שנראה לעין.

1 מהמרואיינים: הגירושין השפיעו לטובה, כי כך היה רצון לרצות את ההורים. 1 מהמרואיינים: אינו יודע בוודאות מפני שהיה קטן מדי.

ציטוט לדוגמא של מרואיין ז': "יכול להיות שהלימודים היו נראים אחרת לולא הגירושים, אבל בפירוש לא היו שום קשיים בגלל הגירושים".

ניתן להסיק כי הגירושין לא השפיעו על כחצי מהמרואיינים ועל כחצי מהמרואיינים הם השפיעו אך לא באופן מיידי או שנראה לעין.

מתוך הראיונות: "יש מין מחשבה כזאת בתת מודע (בעיקר מחשבה, פחות מעשית) שאם תהיה יותר טוב אז אבא יתייחס אלייך יותר."

6. האם הייתה לגירושין השפעה על המצב החברתי?

4 מהמרואיינים: לא הייתה השפעה על המצב החברתי.

4 מהמרואיינים: הייתה השפעה כלשהי שהתבטאה בצורות שונות.

1 מהמרואיינים: יש השפעה מסויימת על החברה שלו כיום. ציטוט לדוגמא לגבי ההשפעה על מרואיין ה': "זה משפיע על האישיות, אבל אני לא יכול לשים את האצבע על מקרה מסוים או על גיל מסוים שבו זה השפיע."

מסקנה: על חצי מהמרואיינים הגירושין לא השפיעו מבחינה חברתית, ועל חצי מהמרואיינים הגירושין השפיעו על המצב החברתי בצורות שונות.

7. מי סיפר לך על הגירושין?

5 מהמרואיינים: אינם זוכרים אך טוענים שהם די בטוחים שזאת הייתה אימם, מפני שאיתה הם נמצאים רוב הזמן וכל שאלה שיש להם בקשר לגירושין - אימם היא הכתובת שאליה הם פונים.

3 מהמרואיינים: אחד ההורים סיפר על הגירושין.

1 מהמרואיינים: שני ההורים ביחד סיפרו.

מתוך הראיונות: "כמדומני כי כך הדבר, הגירושין הפגישו אותי עם סיטואציות שהכריחו אותי לבחון את חיי, את חיי הוריי, את חיי הנישואין, את התא המשפחתי שלי- ואת התא המשפחתי ככללותו."

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

8. איך סיפרו לך על הגירושין?

6 מהמרואיינים: אינם זוכרים את הדרך בהם סיפרו להם על הגירושין.

1 מהמרואיינים: הייתה לו שיחה יחד עם אחד ההורים.

1 מהמרואיינים: השיחה הייתה גם יחד עם האחים.

ציטוט לדוגמא של מרואיינן ה': "הושיבו אותי ואת אחותי, וכמו כל השיחות הרגילות "אבא ואמא אוהבים אותכם,"

מסקנת ביניים לשאלות 7 ו8: רוב המרואיינים אינם זוכרים מי סיפר להם ובאיזה דרך, ומכאן ניתן להסיק כי התמונה של סיפור הגירושין אינה נחרטה לרוב המרואיינים בזיכרון.

9. מה ציפית מהורייך כאשר סיפרו לך על הגירושין?

6 מהמרואיינים: לא היו להם הרבה ציפיות מההורים מפני שהיו קטנים.

3 מהמרואיינים: לא ידעו מה המשמעות של המצב ואיך זה ישפיע עליהם

2 מהמרואיינים: שימשיכו לשמור על קשר עם ההורה השני ועם הילדים

מסקנה: לרוב המרואיינים לא היו ציפיות מההורים מפני שהיו קטנים.

10. האם היה גורם חיצוני בזמן התהליך? (מגשר, פסיכולוג, עובד סוציאלי) ואם כן, מי?

6 מהמרואיינים: לא היה גורם חיצוני.

3 מהמרואיינים: היה גורם חיצוני – פסיכולוג או פסיכותרפיסטית מסקנה: לרוב, לא היה גורם חיצוני בזמן התהליך.

11. מה היה השינוי הראשון שקרה בעקבות הגירושין?

8 מתוך 9 המרואיינים מספרים כי השינוי הראשון לאחר הגירושין היה שאבא עזב את הבית.

1 מהמרואיינים: האב בא לבקר פחות. (גם לפני הגירושין הוא לא גר בבית)

12. מה היה השינוי הכי משמעותי בשבילך שנעשה בעקבות הגירושין?

4 מהמרואיינים: שאבא עזב את הבית ושנהיו להם שני בתים.

2 מהמרואיינים: שאבא התחיל להקים משפחה חדשה.

1 מהמרואיינים: או שאבא התחתן והקים משפחה חדשה.

2 מהמרואיינים: שההורים הפסיקו לדבר והתחילו לריב.

מסקנה: השינוי הכי משמעותי בעקבות הגירושין קשור אצל כל המרואיינים באב. לרוב זה בכך שהאב עזב את הבית או בכך שהאב התחיל להקים משפחה חדשה.

13. מה היו היחסים בין הורייך לפני תהליך הגירושין?

5 מהמרואיינים: הקשר בין ההורים היה טוב.

2 מהמרואיינים: הקשר היה לא טוב וכלל ויכוחים וריבים רבים.

1 מהמרואיינים: לא זוכר.

מסקנה: לרוב הקשר בין ההורים לפני התהליך היה טוב.

מתוך הראיונות: "פתאום הכל משתנה כל כך מהר, בייחוד כשאתה בן 5."

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

14. מה היו היחסים בין הוריו בזמן תהליך הגירושין?

3 מהמראיינים: הקשר היה טוב.

3 מהמראיינים: היה יחס עוין.

1 מהמראיינים: לא זוכר.

2 מהמראיינים לא נשאלו על שאלה זו.

דוגמא ליחסים טובים - מראיין ג': " בזמן התהליך אני חושבת שהיחסים היו טובים, ואבא גר בבית עד שהוא מצא בית אחר."

דוגמא ליחסים עוינים - מראיין ח': " היה יחס עוין בכל מפגש שהיה להם, צעקו זה על זה והשמיצו אחד את השני בטלפון ופנים מול פנים- כמו גם השמיצו זה את זה (ועדיין עושים זאת) בפנינו (ילדיהם). לעיתים קרובות מדי ערבו גם אותי ואת אחיי."

מסקנה: חצי מהמראיינים טענו כי בשמן התהליך הקשר היה טוב, וחצי מהם טענו כי בזמן התהליך היה יחס עוין. ניתן להסיק כי למרות שרוב המראיינים סיפרו כי היחס בין הוריהם לפני התהליך היה טוב, לפי חלק מהמראיינים בזמן התהליך הקשר הפך לעוין.

15. מה היו היחסים של הוריו עם תום תהליך הגירושין?

3 מהמראיינים: הקשר נשמר טוב.

2 מהמראיינים: קשר לא טוב או עוין

1 מהמראיינים: בהתחלה קשר לא טוב ולאחר מכן השתפר והפך לקשר בסיסי

1 מהמראיינים: לא זוכר.

2 מהמראיינים: לא נשאלו על שאלה זו.

מראיין ט' סיפר כי בתום התהליך הוריו לא היה בקשר, אך עם הזמן הם הבינו שכדאי שיהיה להם קשר בסיסי בשביל הילדים.

16. מה היו היחסים בין הוריו לאחר זמן מה שהסתיים תהליך הגירושין?

2 מהמראיינים: קשר מצויין

1 מהמראיינים: קשר טוב.

2 מהמראיינים: קשר קריר.

2 מהמראיינים: עם סיום התהליך הקשר לא היה טוב אך עם הזמן ההורים הבינו שהם צריכים לשמור על קשר בסיסי לטובת הילדים.

2 מהמראיינים: לא נשאלו על שאלה זו.

17. עם מה היה לך הכי קשה בעקבות הגירושין?

8 מתוך 9 מראיינים סיפרו כי הקושי הכי גדול שלהם קשור לאב.

4 מהמראיינים: בכך שאבא עבר לגור בבית אחר והקשר נהיה פחות טוב.

2 מהמראיינים: בכך שלאבא נהייתה בת זוג או שהוא הקים משפחה חדשה.

2 מהמראיינים: לא היה קושי.

1 מהמראיינים: לדבר על זה עם אחרים.

18. עם מי הקשר שלך יותר טוב, עם ההורה המשמורן או עם ההורה הלא משמורן? מה אתה חושב שהסיבות לכך?

7 מהמראיינים: הקשר עם האם (ההורה המשמורן) טוב יותר.

2 מהמראיינים: הקשר עם שני ההורים שווה.

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

19. עם מי אתה יותר נהנה לבלות? עם ההורה המשמורן או עם ההורה הלא משמורן?

- 3 מהמרואיינים: יותר נהנים יותר לבלות עם ההורה המשמורן (האם)
- 2 מהמרואיינים: נהנים יותר לבלות עם האב (ההורה הלא משמורן)
- 3 מהמרואיינים: נהנים לבלות עם שני ההורים באותה מידה.

20. מי משמש בשבילך כדמות לחיקוי? ההורה המשמורן או ההורה הלא משמורן?

- 3 מהמרואיינים: האם.
- 1 מהמרואיינים: האב.
- 2 מהמרואיינים: שניהם.
- 2 מהמרואיינים: אף אחד מהם.
- 1 מהמרואיינים: לא ענה על שאלה זו.

21. איזה הורה אתה משתף יותר ברגשותייך וחוויותך- המשמורן או הלא משמורן? מה הסיבות לכך?

- 8 מהמרואיינים: את האם.
- 1 מהמרואיינים: את שניהם - את האם בעניינים רגשיים ואת אב בבעיות אחרות.

22. עם מי אתה מרגיש יותר פתיחות- עם ההורה המשמורן או עם ההורה המשמורת?

- 8 מהמרואיינים: את האם, לעיתים גם מסיבות טכניות.
- 1 מהמרואיינים: תלוי בתחום, אך את שניהם.

23. האם אתה מרגיש שהקשר עם ההורה המשמורן שלך קרוב יותר? ממה זה נובע?

- 7 מהמרואיינים: כן, הקשר עם האם קרוב יותר.
- 1 מהמרואיינים: לא, הקשר עם שני ההורים שווה

24. האם אתה מרגיש שההורה המשמורן עושה יותר דברים למענך? במה זה מתבטא?

- 4 מהמרואיינים: כן.
- 3 מהמרואיינים: לא
- 2 מהמרואיינים: ביקשו לא לענות על שאלה זו

25. האם אתה מאשים את ההורים שלך במשהו? אם כן, במה?

- 5 מהמרואיינים: לא מאשימים את הוריהם.
 - 2 מהמרואיינים: כן.
 - 1 מהמרואיינים: רק את האב.
- ציטוט לדוגמא של מרואין ח': "כן, בכך שגררו אותי ואת אחיי למריבות הכעורות שנערכו ביניהם על בסיס הפרידה והגירושים- והקפידו לערב אותנו אינטנסיבית."

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

26. האם אתה כועס על הורריך? אם כן, מדוע?

- 4 מהמרואיינים: כועסים על הוריהם במידה מסוימת
 - 2 מהמרואיינים: לא כועסים על הוריהם.
 - 3 מהמרואיינים: לא ענו על שאלה זו.
- ציטוט לדוגמא של מרואין ב': "כן, כי הם התגרשו כשהייתי צעירה מאוד ולא הייתה לי הזדמנות לחוות איך זה משפחה 'שלמה'."

27. האם יש לך רגשות מסוימים כלפי אחד מההורים? אם כן, איזה מהם, ומדוע?

- 3 מהמרואיינים: כועסים על אביהם מסיבות שונות.
 - 2 מהמרואיינים: כעסו על אביהם אך בשלב מסוים הפסיקו לכעוס
 - 2 מהמרואיינים: מעריכים מאוד את הוריהם ואוהבים אותם
 - 1 מהמרואיינים: מתגעגע לאביו.
 - 1 מהמרואיינים: לא ענה על שאלה זו
- ציטוט לדוגמא של מרואין ב': כלפי אבא כן, אני כועסת עליו יותר כי הוא לא תמיד נמצא לעזור לנו ולדאוג לנו, והוא לא ממש משקיע בנו - לפי ההרגשה שלי."

קופרשמיט: "בזמן תהליך הגירושין ההורים לא תמיד פנויים לילדיהם כפי שבדרך כלל הם דואגים להם, והם אינם פונים לצוות בית הספר של הילד על מנת שיעזרו לו. לעתים הם אינם פונים לבית הספר בעקבות חוסר הידיעה שלהם על האפשרויות של בית ספר לעזור לילד, ולעיתים הם אינם פונים מבושה."

28. האם אתה מרגיש אחראי ובוגר יותר בעקבות הגירושין? מה אתה חושב שהסיבות לכך?

- 7 מהמרואיינים: כן, אך הם לא יודעים בוודאות אם זה רק בעקבות הגירושין.
 - 2 מהמרואיינים: לא יודעים להגיד מכיוון שזו המציאות שהם גדלו בה
 - 1 מהמרואיינים: לא
 - 2 מהמרואיינים: מרגישים שהגירושין חישלו אותם.
- ציטוט לדוגמא של מרואין ח': "הגירושין הפגישו אותי עם סיטואציות שהכריחו אותי לבחון את חיי, את חיי הוריי, את חיי הנישואין, את התא המשפחתי שלי- ואת התא המשפחתי ככללותו..."
- מסקנה: רוב המרואיינים מרגישים יותר בגרות ואחריות בעקבות הגירושין אך לא יודעים אם זה רק בעקבות הגירושין.

29. האם שיתפת מישהו ברגשותייך? אם כן, את מי? אם לא, מדוע?

- 6 מהמרואיינים: שיתפו אדם כלשהו. את אחד ההורים, חברות, יועצת, אחים וכדומה.
 - 2 מהמרואיינים: לא שיתפו אף אחד
 - 1 מהמרואיינים: לא ענה על שאלה זו
- ציטוט לדוגמא של מרואין ה': "אני חושב שגם דיברתי עם אחותי כי חוינו אותו דבר והיה לנו רק אחד את השני, וזה נורא מקל עלייך שיש לך מישהו לדבר על זה איתו ומישהו לחוות את התהליך איתו ביחד."

30. האם הרגשת שהרווחת משהו מהגירושין? אם כן, מה? אם לא, מדוע?

- 6 מהמרואיינים: הרוויחו מהגירושין.
 - 2 מהמרואיינים: לא.
- ציטוט לדוגמא של מרואין ו': "אני מרגיש שדווקא הפסדתי, כי בפועל יש לי רק את אמא שלי."

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

35. אם לאחד מהורייך יש בן/בת זוג אחרים- איך היית מגדיר אותם? האם אתה שמח בשביל ההורה? אתה בקשר טוב איתם? קשה לך עם זה שיש עוד אדם "זר" בבית?

8 מתוך 9 המרואיינים: לפחות לאחד מההורים יש בן זוג, וכולם שמחים בשבילם.

1 מהמרואיינים: אין לאף אחד מההורים בן/בת זוג.

רוב המרואיינים טוענים כי לאחד או לשני הוריהם יש בני זוג, והם שמחים בשבילם.

ציטוט לדוגמא של מרואיין ג': "לשני ההורים שלי יש בני זוג, ואני בקשר טוב איתם ושמחה בשבילם, אבל עדיין קשה לי עם זה, כי זה 'מזכיר' לי כל פעם מחדש שהם גרושים."

36. אם היו נותנים לך אפשרות לחזור בזמן ולשנות את העובדה שההורים שלך התגרשו. היית מחזיר את המצב לקדמותו?

5 מהמרואיינים: לא, בהתחשב בנסיבות שהובילו לגירושין ולמצב שהיה בבית לפני.

2 מהמרואיינים: כן, אבל רק בתנאי שהייתה אירה טובה בבית.

1 מהמרואיינים: לא יודע, מצד אחד כן ומצד אחד לא.

ניתן לראות אצל המרואיינים שיש נימה אופטימית בתשובות שלהם במשפטים כגון "הכל לטובה" או "הרווחתי הרבה והמצב שלי מעולה".

מתוך הראיונות: "אבא שלי נשוי פעם שנייה ואני שמחה בשבילו. אני אוהבת את אישתו, אבל לפעמים אני מרגישה שאכפת לו ממנה יותר משאכפת לו ממני ומהאחים שלי."

31. האם היחס של ההורים שלך השתנה אלייך בעקבות הגירושין?

5 מהמרואיינים: היחס של ההורים כלפיהם לא השתנה

2 מהמרואיינים: היחס של האב השתנה קצת

1 מהמרואיינים: לא יודע להגיד בוודאות מפני שהגירושין טבעים בו.

ציטוט לדוגמא של מרואיין ב': "אני חושבת שהיחס של אבא שלי כן, אני חושבת שבגלל שהוא רחוק הוא מרגיש שהוא צריך לתת לנו יותר."

32. האם שינית את היחס כלפי ההורים שלך בעקבות הגירושין?

5 מהמרואיינים: לא שינו את היחס כלפי ההורים.

2 מהמרואיינים: כן

2 מהמרואיינים: לא ענו על שאלה זו

33. האם שינית את היחס וההתנהגות כלפי האחים?

5 המרואיינים: לא שינו את היחס כלפי האחים.

3 מהמרואיינים: התהליך גיבש ואנחנו בקשר יותר טוב

1 מהמרואיינים: לא יודע מה היו היחסים לפני

34. רוב החברים שלך הם ילדים להורים גרושים או לא? מה אתה חושב שהסיבה לכך?

5 מהמרואיינים: רוב חברים ילדים להורים לא גרושים.

2 מהמרואיינים: בערך חצי חצי

1 מהמרואיינים: הרוב ילדים להורים גרושים

1 מהמרואיינים: לא יודע ולא שם לב

ציטוט לדוגמא של מרואיין א': "כן, כי היום יש הרבה ילדים עם הורים גרושים. אבל אני חושבת שזה מקרי, כי זה לא נובע מהזדהות או משהו כזה."

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

גירושין ביהדות

חלק נוסף בחקר האישי שלי היה ראיון עם כבוד הרב יעקב רייצס, רב יסוד המעלה. מתחילת העבודה היה חשוב לי שיהיה בעבודה גם חלק של הצד היהודי בעניין הגירושין, בעיקר מפני שידוע לי כי הגירושין אינם מצב רצוי ביהדות. בכדי להרחיב ולדעת יותר, ראיינתי את הרב לגבי מספר נושאים שעניינו אותי ושהיה נראה לי חשוב להרחיב עליהם.

מדוע ערך המשפחה ביהדות הוא ערך עליון?

"התשובה מורכבת וארוכה כמובן, אפשר לדבר על זה כמה שבועות אפילו. היהדות מאמינה שהעולם נברא בצורה מסודרת ויש בורא לבריאה ויש סדר, ודברים לא קורים סתם ככה. ולכן, מכיוון שהקב"ה יצר את המערכת בצורה שמתנהלת עם גבר ואישה שמתחתנים ויולדים ילדים, אנו מאמינים שזו הדרך הכי טובה והכי רצויה, גם להורים גם לילדים. רואים את זה גם בצורה מוחשית כמובן שזו הדרך הכי טובה והכי רצויה מצד שני כמובן, גם היהדות יודעת שיש אפשרות שזה לא מסתדר, ואז יש אפשרות לגירושין. אנחנו לא קתולים. בואי נאמר ככה - טובת הילדים וההורים היא בודאי האיחוד של המשפחה. התורה אומרת 'לא טוב להיות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו'. בעל ואישה משלימים זה את זו ואם הכל עובד בצורה תקינה, בצורה נכונה, הם למעשה נשמה אחת שמתאחדת וכמובן שכאשר הנשמה הזו מתפצלת זה לא טוב. זה מה שנקרא על קצה המזלג..."

הרב יעקב רייצס, מתוך שטורעם.נט

"נישואין הם מוסד נפלא. אבל מי רוצה לגור במוסד?" ~גראוצ'ו מרקס

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

מהי כתובה ומה הקשר שלה לגירושין?

"כתובה, אפשר לקרוא לה מסמך פמיניסטי. זה לא כתוב בתורה אבל זוהי תקנה של חכמים. חכמים קבעו שכיוון שבמקור, מדיני ישראל ומדין תורה, אדם יכול לתת גט לאשתו גם בלי הסכמתה, ומכיוון שהגבר היה בתקופה ההיא בוודאי המפרנס העיקרי (גם היום זה ככה במידה מסויימת) אז אם הוא מגרש את אשתו היא נשארת ללא משענת כלכלית. לכן, חכמים קבעו את הכתובה שהינה מסמך, בו הגבר מתחייב לקראת החתונה לסכום מסויים, שבמקרה של גירושין או מוות של הגבר הוא צריך לשלם לאשתו סכום זה כדי שיהיה לה ממה לחיות. זה כולל בתוכו הרבה דברים, גם דמי מזונות. זה גם אמצעי מסוים שהגבר לא יגיד 'אוקיי', יש לי הזדמנות, אני מגרש את אישתי', הוא צריך לדעת שזה יעלה לו בכסף. זה עוד אמצעי ללחוץ עליו שלא יעשה את זה. האמת היא שבזמננו אי אפשר כבר לגרש אישה בלי רצונה – זה צריך להיות בהסכמתה, ככה שזה כבר לא רלוונטי. אבל ההלכה נשארה הלכה וגבר ואישה נשואים חייב שיהיה להם מסמך שנקרא כתובה."

מהו בית דין רבני?

"בית דין רבני הוא בית משפט שמתפקד לפי החוק העברי, לפי ההלכה העברית, לפי לוחות התורה. הוא פעיל בכל מיני תחומים, אחד מהם הוא הנושא של גירושין וכל מה שקשור לזה. קידושין (וגירושין) בארץ נערכים לפי החוק העברי, לפי ההלכה. לכן אם יש צורך לבטל קידושין לפי ההלכה צריך לעשות זאת על ידי גירושין כדת משה וישראל - על ידי בית דין רבני."

מה ההבדל בין בית משפט לענייני משפחה לבין בית דין רבני?

"ההבדל הוא שבית דין רבני פוסק לפי הילכות התורה ובית דין לענייני משפחה פוסק לפי החוק הישראלי. מה שמחייב בית דין רבני הינו אך ורק דין התורה."

מהו תיק גירושין?

"אני לא עד כדי כך בקיא בזה למען האמת, אני לא בית דין רבני, אני רק עושה קידושין. זה למעשה תיק אותו פותחים בני זוג שרוצים להתגרש. בתיק כל המסמכים שקשורים לנושא, כל הדיונים, כל הוידושים, הטענות והפסיקה. כל מה שקשור לגירושין מתנהל בתיק הזה. כפי שיש תיק נישואין כשנישואים, יש תיק גירושין כשמתגרשים."

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

איזה תהליך נדרשים בני זוג לעבור בבית הדין הרבני?

"אני לא יכול ממש לענות בצורה מוסמכת, כי אני לא ממש בקיא בזה לגמרי. אני יכול להגיד לך כמה דברים אבל לא ממש את הכל. אם יש הסכמה בין בני הזוג ובוא נאמר שבית הדין ניסה להפעיל שלום בית אם אפשר ולא הצליחו ורואים שהזוג אינו מסתדר בגלל כל מיני סיבות, אז הם מארגנים את הגט. פרטים נוספים אני לא עד כדי כך בקיא בזה, את צריכה לראיין דיין שנמצא בבית דין הרבני."

מדוע תהליך הגירושין מאוד ארוך ביהדות?

"תהליך הגירושין ארוך ביהדות מפני שהיהדות רואה את הגירושין כחלופה אחרונה, מה שנקרא בלית ברירה. היהדות לא מעודדת גירושין, ההפך, היא מעודדת מאוד להשתדל להגיע להבנות. יש ביטוי של חכמינו שאומר "מזבח (של בית המקדש) מוריד דמעות על גירושין" ולכן מנסים לעשות ככל האפשר כדי להשלים. אם יש ויכוחים וטענות ותביעות שונות מבני הזוג, מה שקורה לעיתים, התהליך ארוך יותר זמן. אם בני הזוג מסכימים ביניהם זה לא לוקח בדרך כלל הרבה זמן. זה נמשך הרבה זמן בעיקר כשיש אי הבנות או אי הסכמות בנושא של המצב הכלכלי או שיבוץ הילדים. בעיקרון, שוב פעם, בית הדין הרבני צריך להשתדל כמיטב יכולתו למנוע גירושין, רק בלית ברירה. ניקח אולי דוגמא. אם יש מצב שלאדם יש יד אחת שלא מסתדרת כל כך עם היד שנייה, לא ממהרים להוריד את היד מהגוף. רק אם ממש אין ברירה, במצב שיד אחת מסכנת את היד השנייה אז אין ברירה אלא להוריד אותה מהגוף. ככה שאנחנו רואים את זה כגוף אחד למעשה ורק כשכלו כל הקיצים ואין אפשרות אחרת מפרידים בין בעל לאישה."

מה משמעותו של שלום בית בעיני בית הדין הרבני?

"שלום בית פירושו שהזוג יוכל להתגבר על אי ההבנות ביניהם. מייחסים לזה חשיבות גדולה כי כמו שאמרתי קודם, זה מונע מהמשפחה להתפרק. בגלל שהיהדות רואה את החשיבות של בעל ואישה וילדים ביחד כערך עליון, מפני שערך המשפחה הוא ערך עליון, משתדלים שיהיה מצב של שלום בית. רק במקרה שזה ממש בלתי אפשרי מגיעים לגירושין."

האם בית דין רבני מתייחס להסכמי הורות?

"כן, בוודאי. בית דין רבני לפי מיטב ידיעתי מתייחס לכל הפרטים שמלווים את הגירושין. כמובן כולל כל ההסכמות בנושא כספים, כל ההסכמות בנושא ילדים, כמובן. בהרבה מאוד מקרים הבעל והאישה מיוצגים גם על ידי עורכי דין, או על ידי טוען רבני. טוען רבני הינו מקביל לעורך דין בבית דין הרבני, מייצג את אחד מבני הזוג."

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

מהו גט?

"גט הוא שטר, מסמך, שנקרא בתורה בשם ספר כריתות. בתורה כתוב "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה". חז"ל קוראים לזה בשם גט ואחד הסיבות שזה נקרא גט זה מפני שיש בו 12 שורות, ג"ט בגימטריה זה 12. זה מסמך שכתוב בארמית כמו הרבה מסמכים ביהדות, כמו כתובה.

ארמית הייתה השפה המדוברת בזמן התלמוד, תקופה בה קבעו את הדברים האלה, המסמך היה בשפה המדוברת וכך זה נשאר עד היום. בשטר הזה הבעל כותב שהוא מגרש את אישתו, משמע מתנתק מאישתו, להיפך מהקידושין. הגט הוא שמבטל את הקידושין ביניהם, ומאז כל אחד מהם למעשה חופשי לשאת בן או בת זוג אחר. משמעות הדבר היא, שהדבר היחיד שמבטל גירושין הינו גט או מות אחד מבני הזוג.

הבעל צריך למסור לאישתו את הגט פיזית, כלומר לקחת את המסמך ולמסור לה אותו כי התורה אומרת "ונתן בידה". כאשר הוא מוסר את זה לידי האישה, בין אם אישית או בין על ידי שליח שמוסר לה את הגט, ברגע שהאישה מקבלת את הגט לידה הקידושין, כלומר הנישואין האלה, הסתיימו."

מה משמעות הטקס של נתינת הגט?

"מעשית אף פעם לא השתתפתי במעמד הזה. אני רק יודע מה שאמרתי לך קודם, הבעל חייב למסור את זה לידי האישה בנוכחות שני עדים כשרים שהם לא קרובי משפחה שחייבים לראות ולקרוא את הגט. הם גם חותמים על הגט ורואים כיצד הבעל מוסר לידי האישה את הגט.

זה מה שאני יודע, אני לא יודע איך זה הולך מעשית היום בבית דין."

עיתונאי שאל את הזוג שבתמונה: "איך זה שהצלחתם להישאר יחד 65 שנים?" האישה ענתה: נולדנו בזמנים שאם משהו היה מתקלקל אז היו מתקנים אותו, לא זורקים אותו

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

דיון

עבודה זו דנה בהשפעת גירושי ההורים על ילדיהם. העבודה בדקה מהן דרכי ההתמודדות של ילדים עם הגירושין, מהן התגובות שלהם, מה ההשפעות על חיי החברה שלהם, על לימודיהם ועל מצבם הריגשי בטווח הארוך.

התפיסה המרכזית שעומדת בבסיס עבודה זו היא כי המשפחה האולטימטיבית זו הורים נשואים זה לזו שנמצאים בקשר טוב ואוהב עם ילדיהם. לעיתים, ישנו מצב שבו הקשר בין ההורים אינו כפי שהיה בעבר, וכאשר המצב כבר לא יכול לחזור לקדמותו והקשר בין ההורים מזיק להם או לילדיהם, נפשית ורגשית, הפיתרון הטוב ביותר הוא גירושין.

מקובל להניח כי פירוק התא המשפחתי הוא תהליך מורכב, שלרוב מזיק לילדים. בעבודה, ראינו כי כל ילד בכל משפחה מתמודד עם הגירושין בדרך שונה ובסופו של דבר כמעט תמיד ישנו תהליך של צמיחה מתוך משבר.

אחד הטיעונים המרכזיים בפתח העבודה הוא שהאווירה במשפחה לפני הגירושין והיחס בין ההורים לפני ואחרי הגירושין משפיעים מאוד על הילדים במשפחה ועל הצורה בה הילדים יקבלו את הגירושין. טיעון נוסף הוא שכל ילד חווה משבר בעת הגירושין, במוקדם או במאוחר. ילדים שלא חוו את המשבר בזמן התהליך או מיד אחרי יחוו אותו בצורה קשה יותר בעתיד והמשבר ישפיע עליהם יותר.

לחקר האישי בעבודה היו שני חלקים.

החלק הראשון – ראיונות לבני נוער בגילאי 14-16 שמטרתם הייתה לבדוק מהם ההשפעות של הגירושין עד גיל כזה ומה מהתיאוריות ניתן לראות כבר בגיל כזה.

החלק השני – ראיון עם הרב יעקב רייצס, רב יסוד המעלה. הראיון בא לבדוק מה היחס של היהדות לגירושין ומדוע הוא כזה.

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

סיכום מסקנות מהראיונות

לרוב, הנשאלים השיבו בצורה שהתחלקה באופן שוויוני לשתי קבוצות, לרוב כדבר והיפוכו. ניתן להסיק מכך שישנם שני סגנונות מרכזיים של התמודדות עם הגירושין. אצל כל המרואיינים האם היא ההורה המשמורן, והיא ההורה אותו יותר נוטים לשתף. רוב המרואיינים סיפרו שהם נהנים לבלות יותר עם אימם, וכי הם מרגישים שהיא עושה יותר דברים למענם. רוב המרואיינים אינם מאשימים את הוריהם, אך כן מעידים כי הם כועסים על שני ההורים או על אחד מהם, לרוב על האב. חלק מהמרואיינים השתמשו במהלך הראיון במושג "מחשל". ניתן להסיק כי הם מרגישים שהגירושין הפכו אותם לפחות פגיעים וליותר חזקים נפשית במצבים שונים. כמעט כל המרואיינים מעידים כי הם מרגישים בוגרים ואחראים יותר מחבריהם, למרות שהם לא יודעים בוודאות אם זה בעקבות הגירושין. היו מקרים שבהם המרואיינים העידו על למידה על עצמם או על יחסים בין בני זוג מתוך הסתכלות על הוריהם. רוב המרואיינים מספרים כי הם מרגישים שהם גם הרוויחו מהגירושין של הוריהם, חלקם ראו את זה כדבר מידי שקרה מיד לאחר הגירושין (לדוגמא, שקט בבית) וחלקם ראו את זה כדבר שקרה רק בטווח הארוך. בכל הראיונות מאד בולט היחס והקשר של המרואיינים עם האב. אצל כולם, בלי יוצא מן הכלל הקשיים העיקריים היו קשורים באב. רוב המרואיינים שיתפו אדם כלשהו ברגשותיהם, אך רובם לא קיבלו תמיכה מאיש מקצוע. כמעט אצל כל המרואיינים הגירושין לא השפיעו באופן שנראה לעין על הלימודים ועל המצב החברתי, אבל הם כן השפיעו בצורה עקיפה. רוב המרואיינים השיבו שגם אם היה באפשרותם להחזיר את המצב לקדמותו ולגרום לכך שהוריהם לא היו מתגרשים, הם לא היו עושים זאת. ניתן להסיק כי המרואיינים רואים את המצב כיום כמצב טוב יותר, גם בשבילם וגם בשביל הוריהם.

מתוך הראיונות: "אני לא מאשימה אף אחד בשום דבר, בזכות הטעויות והדברים הנכונים שהם עשו אני פה ואחי פה וזה מה שחשוב, מה שהיה היה וצריך להסתכל קדימה."

אצל חלק גדול מהמרואיינים הייתה נימה אופטימית במהלך הראיון שהתבטאה במשפטים כמו "הכל לטובה".

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

השוואת החקר האישי לסקירת הספרות

מצאנו בראיונות התאמה מלאה לתיאוריה של קופרשמיט, שטוענת שככל שהילד קטן יותר, כך המשגת הגירושין שלו טובה פחות. הראיונות אפילו מרחיבים תאוריה זו וניתן להסיק מהם כי לא רק שהילדים שהוריהם התגרשו בגיל צעיר מעידים כי התגובות הראשונות שלהם היו בעיקר חוסר הבנה, גם לא היו להם ציפיות מההורים.

כמו כן, רוב המרואיינים אינם זוכרים מי סיפר להם על הגירושין ובאיזה דרך, ומכאן ניתן להסיק כי התמונה לא נחרטה בזיכרונם והגירושין הפכו לחלק מחייהם ולא כדבר שהם צריכים להתמודד איתו כל יום מחדש.

בני הנוער כולם סיפרו במקומות שונים בראיון כי הגירושין משפיעים עליהם בתחומים שונים שלא בהכרח נראים לעין, אך בגלל שהגירושין הינם חלק בלתי נפרד מהחיים שלהם, הם היו גורם שעיב את אישיותם וממשיך לעצב. מסקנה זו דומה למסקנה של החוקרים שטוענים כי הגירושין משפיעים על הילדים למשך כל אורך חייהם.

בהתאם לטענה של גוטמן וסבר, גם בראיון בני הנוער השתמשו במושג "מחשל", ואנו לומדים מהתאמה זו שהגירושין הינם תהליך של צמיחה מתוך משבר.

ישנה התאמה בין התאוריה של גוטמן וסבר שלפיה ישנם שני סגנונות התמודדות עם הגירושין לבין הראיונות, אף כי לא היה ניתן לראות באופן מובהק את חלוקת המרואיינים לסגנונות. היה ניתן לראות כי רוב המרואיינים מתמודדים בעזרת הסגנון של יחסי התמיכה, ולפי התאוריה של גוטמן וסבר לכן ישנו תהליך של צמיחה מתוך משבר.

לפי התאוריה של גוטמן וסבר, אחד מהיתרונות של הגירושין הוא הצמיחה מתוך משבר שמתבטאת בדרכים שונות. בהתאם לתאוריות, גם בראיונות המרואיינים העידו על צמיחה מתוך משבר שהתבטאה בראייה בוגרת ואחראית יותר ביחס לסביבה ואף היו מקרים בהם המרואיינים העידו שלמדו על יחסים בין בני זוג מתוך הטעויות של הוריהם.

בהתאם לתאוריה של גוטמן וסבר, ניתן לראות באופן גורף כי רוב התמיכה היא מצד ההורה המשמורתן שהיא בדרך כלל האם, ורק לעיתים רחוקות היא ניתנת משני הצדדים.

אלדר וברנע טוענות כי חוץ מהילדים שנחשפו לאלימות קשה רוב הילדים מתנגדים לגירושין הוריהם. לעומת זאת, ניתן לראות בחלק מהראיונות כי גם הילדים שלא נחשפו לאלימות קשה, אלא רק לחוסר הבעת אהבה בין הוריהם לא התנגדו לגירושין ואף עודדו אותם.

בדומה לטיעון שלהן בנושא האב, גם בראיונות ניתן לראות כי חלק לא קטן מהילדים נפגעו מעזיבת האב וראו אותו בתור ההורה שוויתר עליהם.

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

מסקנות

המסקנות המרכזיות שהיה ניתן להסיק מהראיונות והתאמתם לתאוריות הן: הגירושין הם תהליך לא קל. כל הילדים חווים משבר במוקדם או במאוחר, וכל אחד לוקח את המשבר למקום שלו. הקשר עם ההורה המשמורן טוב יותר, וזוהי כמעט תמיד האם. ישנם קשיים רבים שקשורים באב, ולעיתים קרובות הילדים רואים אותו בתור ההורה שוויתר עליהם. המשגת הגירושין תלויה בגיל, וככל שהילד קטן יותר ציפיותיו מההורים נמוכות יותר. הגירושין משפיעים ומעצבים את אישיות הילד.

ישנם שני סגנונות התמודדות עם הגירושין, ולכל אחד סגנון דומיננטי. רוב המרואיינים התמודדו בעזרת סגנון יחסי התמיכה, ולכן ישנו אצל רובם תהליך של צמיחה מתוך משבר.

ילדים להורים גרושים הינם בוגרים ואחראים יותר, אף כי לא ניתן להסיק באופן מובהק כי זה נובע מהגירושין. בסופו של דבר, רוב הילדים מעידים על הגירושין כרווח. אם זה באווירה בבית ואם זה בכך שהם חווים יותר דברים. רוב התמיכה היא מצד האם ורק לעיתים רחוקות ישנה תמיכה גם מהאב.

אצל רוב הילדים הסגנון הדומיננטי הוא הסגנון של יחסי התמיכה, אך כמעט אצל כולם ישנם סימנים גם של סגנון ההתגוננות.

המסקנות מהראיון עם הרב רייצס

מהראיון עם הרב רייצס ניתן ללמוד כי ערך המשפחה הוא ערך עליון וחשוב ביהדות, ובית הדין הרבני עושה כל שביכולתו כדי למנוע את פירוק התא המשפחתי. בית הדין הרבני פועל אך ורק לפי הילכות התורה והוא מתחשב בכל מה שנלווה לגירושין.

כתובה, זהו מסמך פמיניסטי, ועליו בני הזוג חותמים בעת הקידושין. מסמך זה הוא אמצעי נוסף בכדי למנוע מבני הזוג להתגרש.

נתינת הגט באופן פיזי על ידי הבעל לאישה הוא הדבר היחיד, למעט מוות של אחד מבני הזוג, שמבטל קידושין. לאחר הטקס של נתינת הגט כל אחד מבני הזוג רשאי לשאת בן או בת זוג אחרים.

היהדות רואה בגירושין פיתרון אחרון שצריך להתבצע רק בלית ברירה, ולכן מנסה ליצור שלום בית בין בני הזוג ככל שביכולתה.

הרב רייצס: "אם יש מצב שלאדם יש יד אחת שלא מסתדרת כל כך עם היד שנייה, לא ממהרים להוריד את היד מהגוף. רק אם ממש אין ברירה, במצב שיד אחת מסכנת את היד השנייה אז אין ברירה אלא להוריד אותה מהגוף. ככה שאנחנו רואים את זה כגוף אחד למעשה ורק כשכלו כל הקיצים ואין אפשרות אחרת מפרידים בין בעל לאישה."

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

רפלקציה

במהלך כתיבת העבודה עברתי תהליך כלשהו שאני מרגישה שהוא השפיע עליי וישפיע גם בעתיד. התהליך התחיל בעצם זה שבחרתי את הנושא לעבודת החקר וככל הנראה ימשיך גם בעוד כמה שנים.

במשך תקופה ארוכה לאחר גירושי הורי סירבתי לעסוק בנושא בכל דרך שהיא. סירבתי בתוקף לשתף משפחה, הורים וחברים ברגשותיי ובמחשבותיי. עם הזמן, הסכמתי לדבר במקצת עם ההורים או עם חברים, אך עדיין לא הייתי מוכנה להיות חלק בשיחות משפחתיות על נושאים שהיו קשורים לגירושין.

בתחילת השנה כשהייתי צריכה לבחור נושא, הנושא הראשון שעלה בדעתי הוא הגירושין. ידעתי שהעיסוק בתחום לא יהיה קל, ובכל זאת החלטתי שזה דבר שאני יכולה ורוצה להתמודד איתו.

כבר במאמר הראשון שקראתי, הבנתי שהבחירה הייתה נכונה בשבילי. העיסוק בגירושין באמת היה לא קל, ולא פעם החזיר אותי לחוויות וזיכרונות לא בהכרח נעימים מהעבר. ובכל זאת, ככל שהתקדמתי בעבודה, כך שמחתי יותר שבחרתי בנושא זה. בראש ובראשונה, הקריאה על הגירושין גרמה לי להבין שאני לא לבד, ושיש עוד המון ילדים שמתמודדים עם התופעה, שכן יש עליה המון חומר והמון מחקרים. למרות שגם בבית ראיתי את ההבדל הענק בין ההתמודדות שלי עם הגירושין לבין ההתמודדות של אחיי, העבודה גרמה לי להבין שכל דרך של התמודדות היא בסדר, ושכפופו של דבר כולם עוברים את המשבר הזה ואף צומחים ממנו. גם לפני העבודה ידעתי שככה או ככה, לאחר הכל הגירושין הם רווח לילדים, גם אם זה בכך שפשוט טוב יותר להורים. לאחר שהבנתי כמה הגירושין משפיעים לטובה על הילדים, אני חושבת שלעיתים זוהי באמת החלופה הטובה ביותר בכדי שתהיה משפחה מאושרת.

לדעתי, הגירושין הם תהליך קשה ומורכב, כי בסופו של דבר כולם חווים אותו כמשבר באיזשהו שלב. לעומת זאת, ישנם כמה דרכים להתמודד עם הגירושין, וכל דרך שילד בוחר, במודע או בתת מודע, היא הדרך הטובה ביותר בשבילו. אחרי הכל, כולם לומדים מה טוב בשבילם.

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההשפעה לטווח הארוך ♀ ההתמודדות עם הגירושין ♂ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

הגירושין הינם תהליך שמתחיל אך לא נגמר. גם לאחר שההורים גרושים, ישנם המון "תחנות" בדרך שנותנות לך מעין תזכורת. אם זה מתחיל בכך שפתאום, באופן פתאומי, אבא כבר לא בבית. או אם זה בכך שפתאום יש לך שני בתים, או פתאום חוגגים לך פעמיים יום הולדת, ופתאום אתה רואה שיש עוד אדם מבוגר בבית חוץ מאבא או אבא. גם אם זה לא פתאום, וגם אם הכל קורה בהדרגה, זה עדיין לא מה שאמור לקרות, זה לא אמור להיות ככה.

ככל שמקבלים את הגירושין יותר כנורמה בחברה, יותר קל לילדים להתמודד עם זה. ובכל זאת, לעולם זה לא יהיה דבר שקל לקבל. אני חושבת שההורים שלי מאוד הקלו עלי ועל אחיי בכך שהתגרשו בצורה "יפה" ובכך שהם עדיין בקשר מאוד הדוק וטוב, אך אני יודעת שלא לכולם יש את המזל שההורים שלהם התגרשו בצורה כזאת.

בסופו של דבר, לדעתי, הגירושין צריכים להיות החלטה משותפת של ההורים ועליהם להיעשות בצורה המכבדת ביותר את שני בני הזוג, תוך שמירה על הילדים ודאגה מיטבית להם. אם בפועל זה מה שקורה, הגירושין הם באמת לטובה, וזוהי הדרך הטובה ביותר לגרום לכולם להיות מאושרים. בטווח הארוך הגירושין משפיעים על הילדים לטובה, גם אם קשה לראות את זה בהתחלה.

אני שמחה על כך שניתנה לי האפשרות לכתוב את עבודה זו, ובהזדמנות זו אני רוצה להודות לדניאלה שאול, מנחת הקורס, על כך שליוותה, תמכה, ועזרה במהלך כל השנה על מנת שאוכל לכתוב את העבודה בצורה הטובה ביותר.

ילדים מתגרשים

מבוא ♀ תופעת הגירושין ♂ ההתמודדות עם הגירושין ♀ יישוב סכסוכים בין ההורים ♀ חקר אישי ♂ דיון ומסקנות ♀ רפלקציה ♂ ביבילוגרפיה

ביבילוגרפיה

אלדר, ד. ברנע, ח. (2003). גירושין – מה קורה להורים וילידים?, על מה : **כתב עת לקידום מעמד האישה, גיליון 12**.
גוטמן י. סבר, א. (2002). גירושי הורים: הזדמנות לצמיחה מתוך משבר, **פנים: כתב-עת לתרבות, חברה וחינוך, 19**, 43-53.
זידל, ס. (2004). גישה מערכתית ליישוב סכסוכים במשפחות בהליכי גירושין - לקחים מניסיון שנצבר בחו"ל, **בהסכמה, 4**, 20-25.
לוי, ג. (2000). נפרדנו כך, **הורים וילדים 155**, 60-64.

קופרשמיט, א. (2000). ילדים להורים גרושים, **מכלול, 19: 69-78** גיליון י"ט.

שלו, ע. (2012). ארגוני הנשים והגברים יאבקו על סעיף המשמורת בכנסת, **וואלה! חדשות**, <http://news.walla.co.il/?w=9/2506830>

מילון אבן שושן כרך 1 (א'-ה') הוצאת קריית ספר בע"מ, ירושלים 1997

תמונות מתוך האתר [we heart it](http://weheartit.com/), <http://weheartit.com/>

תמונה של הרב יעקב רייצס, **שטורעם.נט**. <http://www.shturem.net/index.php?section=news&id=45956>

ציטוטים בנושא הנישואין, ויקיציטוט, <http://he.wikiquote.org/wiki/%D7%A0%D7%99%D7%A9%D7%95%D7%90%D7%99%D7%9D>

לצפייה בראיונות המשמשים כנספח לעבודה יש ללחוץ **כאן**